

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

Mart - Nisan 2006 Sayı: 85

İki Ayda Bir Çıkar

- Saldırgan Davranış Çeşidi Olarak "Akran Zorbalığı"
- Okul Ortamında Yaşanan Şiddet Olgusunun Düşündürdükleri
- Artık Görebiliyor ve Fark Edebiliyoruz: Çocuklarda Şiddet Olgusu
 - Organize Sanayi Bölgesi Üstüne
 - Daha iyisi
 - Zehirlenmeden Küçük işletmelerde Güvenli İş Çevresi
 - Gereksinmeler ve Yöntemler
 - İş ve Sosyal Güvenlik Açısından Maden İşçileri
 - En Büyük Bayram Bu Bayram
 - Küçük Sevinçler Bulmalıyım
 - Güvenlik Kültürü "Bana Bir Şey Olmaz"
- İki Dakika Düşün : Tehlikeyi Tanıyalım - Çuval Yığınının Boşaltılması

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK SOSYAL POLİTİKASI**

Saldırgan Davranış Çeşidi Olarak "Akran Zorbalığı".....*Funda KUTLU*

- **ÇOCUK SOSYAL POLİTİKASI**

Okul Ortamında Yaşanan Şiddet Olgusunun Düşündürdükleri.....*Ayşe Gündüz HOŞGÖR*

- **ÇOCUK SOSYAL POLİTİKASI**

Artık Görebiliyor ve Fark Edebiliyoruz: Çocuklarda Şiddet Olgusu*Yüksel Baykara ACAR*

- **TOPLUM**

Organize Sanayi Bölgesi Üstüne.....*Erdoğan BOZBAY*

- **YAŞAM**

Daha İyisi.....*Cihat UYSAL*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Zehirlenmeden*Mustafa TAŞYÜREK*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Küçük İşletmelerde Güvenli İş Çevresi Gereksinimler ve Yöntemler*Ann-Beth ANTONSSON*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

İş ve Sosyal Güvenlik Açısından Maden İşçileri*Gaye BAYCIK*

- **VAKIF HABERLERİ**

En Büyük Bayram Bu Bayram

- **VAKIF HABERLERİ**

Küçük Sevinçler Bulmalıyım

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Güvenlik Kültürü "Bana Bir Şey Olmaz"*A. Gürhan FİŞEK*

- **BULMACA**

İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım

Çuval Yığınının Boşaltılması.....*Mustafa TAŞYÜREK*

ÇOCUK SOSYAL POLİTİKASI

Saldırgan Davranış Çeşidi Olarak "Akran Zorbalığı"

Funda KUTLU*

"Akran zorbalığı" uzun yıllardır okullarda yaşanan bir sorun olsa da, literatürde 1980'li yılların başına kadar çok fazla çalışılmamıştır. Bu tarihte İsveç'te birbirinden bağımsız üç gencin okulda maruz kaldıkları zorbalık nedeni ile intihar etmesi ve bu olayın görsel basın ve toplumdaki yankıları sonucunda geniş çaplı kampanya ve bilimsel çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar "zorbalığın" tanımı, okullarda "zorbalığın" görülme sıklığı, zorbalığın nerede yapıldığı, yaş ve cinsiyet farklılıkları, ve önleyici programların geliştirilmesi gibi konulara yoğunlaşmıştır (Boulton ve Underwood, 1992; O'Moore ve Hillery, 1989; Perry, Kusel, ve Perry, 1998; Rigby ve Slee, 1991; Rivers ve Smith, 1994; Whitney ve Smith, 1993).

Literatürde zorbalık saldırganlığın bir türü olarak kabul edilmektedir (Griffin ve Gross, 2004). İlk çalışmalar fiziksel ya da sözel saldırganlık içeren vurma, tekme atma, yumruk atma itme, küfür etme gibi davranışlara odaklanmışsa da, sonraki yıllarda zorbalık kavramı (Crick ve Grotpeter, 1995; Galen ve Underwood, 1997; Kaukiainen ve diğerleri, 1999) sosyal ilişkilere yönelik bazı eylemleri de (alay etme, oynanan oyuna katmama, gruptan dışlamak, isim takma, arkasından konuşmak) içerecek şekilde tanımlanmaya başlanmıştır. Olweus (1993) okul zorbalığı konusunda ilk ve kapsamlı çalışmaların öncülüğünü yapmıştır. Zorbalığın ilk tanımı da Olweus tarafından yapılmıştır. Bu tanımda üç önemli ölçüt vurgulanmaktadır; zorba davranış (i) *saldırgan ya da zarar verme niyeti* ile yapılır, (ii) *tekrarlanarak ve sürekli yapılır*, (iii) *zorba ve kurban arasındaki ilişki de güç dengesizliği vardır*. Özetle zorbalık bir öğrencinin ya da bir grup öğrencinin başka bir öğrenciye ya da bir grup öğrenciye kasıtlı ve sürekli olarak zarar vermesi ya da rahatsız etmesidir. Zorbalığın okullarda ne kadar yaygın olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar zorbalık yapan, zorbalığa maruz kalan yani kurban olan öğrencilerin oranlarının belirlenmesini hedeflemiştir. Geniş kapsamlı yapılan ve diğer çalışmalara da öncülük eden ilk çalışma Norveç'te Olweus (1993) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın bulguları ilk, orta ve lise öğrencilerinden oluşan örneklemin % 15'nin halihazırda ve geçmişte zorbalığa karıştıklarını göstermiştir. Bu öğrencilerden % 9'u kurban, % 7'si zorba ve % 1.6'sı ise zorba /kurban'dır. Farklı ülkelerde yapılan çalışma bulguları (Boulton ve Underwood, 1992; O'Moore ve Hillery, 1989; Perry, Kusel, ve Perry, 1998; Rigby ve Slee, 1991; Rivers ve Smith, 1994; Whitney ve Smith, 1993) incelendiğinde bu oranlar hayli çeşitlilik göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen literatürde akran zorbalığı konusunda cinsiyet ve yaş ilişkisi konusunda genel bir eğilim görülmektedir. Akran zorbalığı ve cinsiyet ilişkisi incelendiğinde, zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma açısından erkeklerin kızlara göre daha fazla oranda olduğu görülmektedir (Austin ve Joseph, 1996; Boulton ve Underwood, 1992, Rigby ve Slee, 1992; Sutton ve Smith, 1999). Ayrıca erkek ve kız çocuklar arasında maruz kalınan zorba davranışlar açısından farklılıklar bulunmaktadır. Erkekler daha çok açık fiziksel ya da sözel saldırılara maruz kalırken kızların daha çok ilişkisel saldırılara maruz kaldığı görülmektedir (Crick ve Grotpeter, 1995; Rivers ve Smith, 1994). Yaş ile akran zorbalığı yapma ya da maruz kalma ilişkisine bakıldığında bazı çalışmalarda zorbalık yapma oranında yaşla bir artış gözlenirken (Andreou, 2000; Boulton ve Underwood, 1992), kurban olma sıklığının azaldığı (Boulton ve Underwood, 1992; Rigby ve Slee, 1991; Whitney ve Smith, 1993) gözlenmiştir. Ayrıca zorbalık türünde farklılaşma olduğu, fiziksel zorbalığın yaşla birlikte azaldığı ama sözel yada ilişkisel zorbalığın arttığı görülmektedir (Rivers ve Smith, 1994; Olweus, 1994).

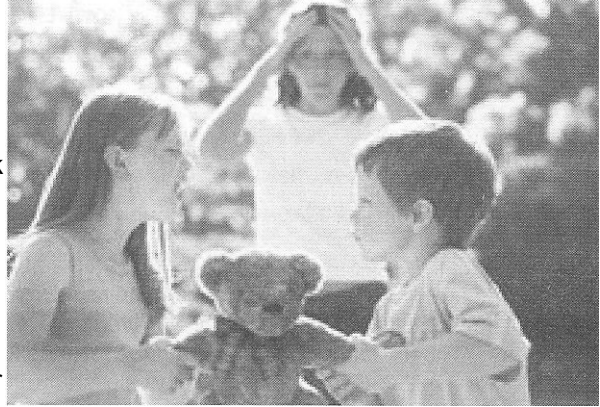

Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmaların önemli diğer bulguları da zorba, kurban, zorba/kurban ve diğer çocukların özelliklerini belirleyerek risk faktörlerini ortaya çıkarmış olmalarıdır. Zorba, bir grup akranına sürekli ve tekrarlanan bir şekilde, hem açık fiziksel (vurma, itme, tekme atma) ve açık sözel (küfür etme, alay etme) hem de dolaylı ya da ilişkisel (gruba almamak, hakkında kötü şeyler söylemek) saldırganlık gösteren çocuk ya da ergen olarak tanımlanmaktadır (Pellegrini, 1998). Genellikle başkalarına karşı üstünlük kurmak isteyen, içtepisel hareket eden, kurallara uymayan ve kurbanına karşı empati duymayan çocuk ya da ergenlerdir (Boulton ve Underwood, 1992; Olweus, 1993; Pellegrini, 1998; Schwartz ve diğerleri, 1997).

Aile yapıları incelendiğinde (Bathe ve Knoff, 1994; Oliver, Oaks, ve Hoover, 1994) bu çocukların anne-babalarının disiplin yöntemi olarak fiziksel cezalandırma yöntemini kullandıkları, çocuklarına karşı sert, bazen çok katı bazen fazla serbest olmak üzere sürekli değişen yaklaşım gösterdikleri ve toplumdan ayrı bir yaşantıyı tercih ettikleri bulunmuştur. Çalışmalar zorbalığın süreklilik özelliği taşıdığını ve bu çocukların yaşamlarının ileriki bir dönemlerinde adli bir suç işlediğini göstermektedir (Huesmann, Eron, Lefkowitz, ve Walder, 1984; Olweus, 1993; Whitney ve Smith, 1993). Literatür incelendiğinde kurban kategorisinde olan çocukların çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Temel olarak iki çeşit kurban grubu vardır. Olweus (1993) bu grupları pasif kurban ve kışkırtan kurban olarak adlandırmıştır. Pasif kurban çocuklar kaygılı, duyarlı, yalnız, az arkadaşlı olan, fiziksel olarak güçsüz ve kendine güvensiz gözükün çocuk ya da ergenlerdir. Bu özellikleri

nedeni ile zorbalara için de "iyi hedeflerdir" (Griffin ve Gross, 2004). Kurban statüsündeki çocuk ve ergenlerin annelerinin sınırlayıcı ve fazla kontrol eden aşırı koruyucu kişiler oldukları saptanmıştır (Oliver, Oaks, ve Hoover, 1994; Olweus, 1993). Kurban statüsü, zorba çocuklarda görülen sürekliliği göstermese de birkaç aydan birkaç yıla kadar devam etmektedir. Zorba/kurban ya da kışkırtan kurban olarak tanımlanan çocuk ve ergenler, hem diğer çocukların zorba davranışlarına maruz kalırlar hem de diğerlerine zorbalık yaparlar. Olweus (1993) bu çocukların etraflarında gerginlik ve huzursuzluk yarattığını söylemektedir. Zorba/kurban grubunun diğer gruplara nazaran daha çok depresyon ve kaygı gibi duygusal sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Bu çocuklar aşırı tepkisel davranışlar gösterirler. Benlik saygıları düşüktür. Arkadaşları tarafından çoğunlukla reddedilirler. Aile yapıları incelendiğinde zorba çocukların aileleri gibi zorba/kurban çocukların ailelerinin de disiplin yöntemi olarak fiziksel cezalandırmayı kullandıkları anlaşılmaktadır (Schwartz ve diğerleri, 1997). Diğer gruplardan farklı olarak zorba/kurban çocukların anne ve babaları arasında bir güç dengesizliğinin bulunduğu ve ev içerisinde yetişkinlerin hem birbirlerine hem de çocuklara şiddet uyguladıkları belirtilmiştir.

Akran zorbalığı ile ilgili çalışmalar bir yönü ile kavramın tanımı, görülme sıklığı ve risk faktörleri üzerinde yoğunlaşırken, diğer taraftan önleyici programların geliştirilmesi ve uygulanması ile sürdürülmüştür. Önleyici programlar üç düzeyde yapılmaktadır. Tüm okulu hedef alan önleyici programlar birinci düzey olarak tanımlanan yöntemlerdir. Okul temelli önleyici programlarda (Flannery ve diğerleri, 2003, Limper, 2000; Olweus, 1993; Ortega ve Lera, 2000; Stevens, Vaost ve De Bourdeaudhji, 2003) öncelikle bir alan taraması yapılarak zorba, kurban, zorba/kurban ve bu davranışlara katılmayan grubun okul içerisindeki oranları belirlenip, eğitim ve idari personelin, okul rehber öğretmenlerinin ve ailelerin katıldığı özel toplantılar ve konferanslar düzenlenerek daha güvenli ve sağlıklı okul ortamı yaratılması sağlanmaktadır. Ayrıca eğitim müfredatına zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma ile ilgili tartışma ve sohbet saatleri eklenerek öğrencilerin bu konu hakkındaki farkındalıkları artırılmaktadır. Son aşama olarak bu programlarda zorba, kurban gibi hedef öğrencilere yönelik beceri geliştirici eğitim grupları düzenlenmektedir. İkinci düzey olarak nitelendirilecek bu son aşama özellikle risk grubunu teşkil eden öğrencilere odaklanmaktadır. Bu tür önleyici program içeren grup çalışmaları (Fox ve Boulton, 2003; Kazdin, 1987; Hudjey ve diğerleri, 1998; Lochman, 1992), akran zorbalığına maruz kalan kurbanların ya da bu davranışları yapan zorbaların sosyal ve bilişsel beceri eksiliği yaşadıkları varsayımına dayanmakta ve grup çalışmaları yoluyla bu öğrencilere çeşitli becerilerin kazandırılmasını amaçlamaktadır. Literatürde "okul zorbalığı" ile ilgili yapılan çalışmalarda son 25 yıl içerisinde yoğun bir artış gözlenirken, bu konu her ne kadar ülkemiz okullarında da yaşansa da, araştırmacıların ilgisini son birkaç yılda çekmeye başlamıştır. Yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri (Dölek, 2002; Gültekin, 2003; Kutlu, 2005; Pekel, 2004; Yıldırım, 2001) ve ampirik çalışmalar (Kapıcı, 2004) akran zorbalığının Türk okullarında da yaşanan önemli bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. İlköğretim öğrencileri ile yapılan çalışma bulguları, 11 ile 13 yaş grubu arasında akran zorbalığına maruz kalan yani kurban olan çocukların oranının yaklaşık olarak % 10 ile % 40 arasında olduğunu göstermiştir (Kapıcı, 2004; Kutlu, 2005; Pekel, 2004). Ülkemizde akran zorbalığına maruz kalma yani kurban olma açısından kız ve erkek öğrenciler arasında bir fark bulunmazken, kızlara nazaran erkeklerin daha fazla oranda akran zorbalığı yaptığı görülmüştür (Dölek, 2002; Pekel, 2004). Ayrıca diğer bir bulgu da zorbalığa maruz kalmanın benlik saygısı ve kaygı düzeyine olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir (Kapıcı, 2004). Önleyici programlar içeren çalışmalar ülkemizde oldukça sınırlı sayıdadır (Dölek, 2002; Kutlu, 2005; Uysal, 2003). Dölek (2002)

çalışmasında, öğrencilerin zorbalığa karşı farkındalıklarını arttıracak akran-destek grubu oluşturarak zorba davranışları azaltmayı amaçlayan bir önleyici program geliştirip uygulamıştır. Fakat bu çalışma bulguları istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Diğer bir çalışmada Kutlu, (2005) arkadaşları tarafından zorba/kurban olarak seçilen öğrencilere öfke ve çatışma ile başa çıkma odaklı bir program uygulamıştır. Bu çalışmada da anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Ülkemizde "akran zorbalığı ve şiddet" alanında yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, okulların disiplin yöntemleri ve uygulamaları gibi geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır, ilk ergenlik yıllarında model alınan kişilik özellikleri ergenlerin davranışları açısından belirleyicidir. Her iki çalışmada da

görülmektedir ki saldırgan davranışların kabul gördüğü hatta teşvik edildiği toplum ve ailede yaşayan ergenlerin zorbaca davranışlarının bu çalışmalarda uygulanan kısa süreli bir önleyici programla ortadan kaldırılması zordur. Bu nedenle önleyici programların sadece belli bir ergen grubunu değil, çocuk ve ergenin ilişkide olduğu mikro (aile, öğretmen, ev ve okul çevresi vb.) ve makro düzeyde (yaşanılan toplum, medya vb.) yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

25 yıl önce Kuzey Avrupa ülkelerinde yaşanan olaylar çerçevesinde dikkatleri çeken ve birkaç yıl öncesine kadar ABD'de görülen "okul zorbalığı ve okullarda şiddet" ülkemizde de son zamanlarda yaşanan yaralama ve maalesef öldürme olayları ile medyanın ve ailelerin dikkatini okullardaki şiddete yöneltti.

Ülkemizde bu konu üzerine yapılan çalışmalar ne yazık ki oldukça sınırlıdır. Fakat bu sınırlı sayıdaki çalışmalar akran zorbalığının bizim ülkemizde de okul ortamında, tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi, öğrencilerin sosyal, psikolojik ve okul başarılarını etkileyen ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir.

Okullarımızda yaşanan son olayları incelerken öğrencinin bireysel özellikleri, aile yapısı, toplumsal faktörler gibi çeşitli bağlamda daha doğrusu ekolojik çerçevede düşünmek önemlidir. Öncelikli olarak çocuğun ya da ergenin yaşadığı sosyal çevre ve aile ortamı, anne-babanın saldırganlığa yönelik tutumları, aile içi şiddet gibi etkenler akran ilişkilerinde de belirleyici rol oynamaktadır. Fakat ben özellikle toplumsal boyutta baktığımızda medya da sunulan rol modeller ya da gerçek hayat hikayeleri olarak sunulan olaylar ve bunların popülarlaştırılması, saldırgan bilgisayar oyunları gibi faktörlerin son dönemler de artan ya da su yüzüne çıkan şiddet olaylarının önemli tetikleyicileri olduğunu düşünüyorum. Saldırganlık ve şiddet artık kanıksanan, kaçınılması zor görülen ve bu nedenle kabullenilmiş, ilişkilerimizde yapılması beklenen tavır ve davranışlar olmaya başladı.

Kaynaklar

- Andreou, E. (2000). Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8 to 12 year old Greek school children. *Aggressive Behavior*, 26, 49-56.
- Batsche, G. M., ve Knoff, H. M. (1994). Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the school. *School Psychology Review*, 23(2), 165-175.
- Boulton, M. J., ve Underwood, K. (1992). Bully/victim problem among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 73-87.
- Crick, N. R., ve Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. Unpublished doctoral dissertation, Marmara University, İstanbul.
- Flannery, D. J., Vazsoyi, A. T., Liau, A. K., Guo, S., Powell, K. E., Atha, H., Vesterdal, W., ve Embry, D. (2003). Initial behavior outcomes for the Peace Builders universal school-based violence prevention program. *Developmental Psychology*, 39 (2), 292-308.
- Fox, C. L ve Boulton, M. J. (2003). Evaluating the effectiveness of a social skills training (SST) programme for victims of bullying. *Educational Research*, 45 (3), 231-247.
- Galen, B. R., ve Underwood, M. K. (1997). A developmental investigation of social aggression among children. *Developmental Psychology*, 33, 589-600.
- Griffin, R. S., ve Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 379-400.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması*. Unpublished master's thesis, Hacettepe University, Ankara.
- Huesmann, L R., Eron, L. D., Lefkowitz, M. M. , ve Walder, L. O. (1984). The stability of aggression over time and generation. *Developmental Psychology*, 20, 1120-1134.
- Hudley, C. A., Britsch, B., Wakefield, W. D., Smith, T., Demorat, M., ve Cho, S. (1998). An attribution retraining program to reduce aggression in elementary school students. *Psychology in the School*, 35(3), 271-282.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 1-13.
- Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspets, K., Österman, K., Salmivalli, C, Rothberg, S., ve Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25, 81-89.
- Kazdin, A. E. (1987). Treatment of antisocial behavior in children: Current status and future directions. *Psychological Bulletin*, 102, 187-203.
- Kutlu, F. (2005). *The effect of bullying management*

- training on bullying behaviors of elementary school students*. Unpublished doctorate dissertation. Middle East Technical University, Ankara.
- Limper, R. (2000). Cooperation between parents, teachers, and school boards to prevent bullying in education: An overview of work done in the Netherlands. *Aggressive Behavior*, 26, 125-134.
- Lochman, J. E. (1992). Cognitive-behavioral intervention with aggressive boys: Three-year follow-up and preventing effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60 (3), 426-432.
- Oliver, R., Oaks I. N., ve Hoover, J. H. (1994). Family issues and interventions in bully and victim relationships. *School Counselor*, 41 (3), 1999-2003.
- Olvreus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell: Oxford.
- O'Moore, M, A. ve Hillery, B (1989). Bullying in Dublin schools. *The Irish Journal of Psychology*, 10(3), 426-441.
- Ortega, R. ve Lera M. J. (2000). The Seville Anti-bullying in School Project. *Aggressive Behavior*, 26, 113-123.
- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik başarı durumlarının incelenmesi*. Unpublished master's thesis, Hacettepe University, Ankara.
- Pellegrini, A. D. (1998). Bullies and victims in school : A review and call for research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19 (2), 165-176.
- Perry, D. G., Kusel, S. J., ve Perry, L. C. (1988). Victims of peer aggression. *Developmental Psychology*, 24, 6, 807-814.
- Rigby, K., ve Slee, P. T. (1991). Bullying among Australian school children: Reported behavior and attitudes towards victims. *Journal of Social Psychology*, 131, 615-627.
- Rigby, K., ve Slee, P. T. (1992). Dimensions of interpersonal relation among Australian children and implications for psychological well-being. *The Journal of Social Psychology*, 133 (1), 33-42.
- Rivers, I., ve Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive Behavior*, 20, 359-368.
- Schwartz, D., McFadyen-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S., ve Bates, J. E. (1997). The early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development*, 68(4), 665-675.
- Stevens, V., De Bourdeaudhuij, I., ve Van Oost, P. (2003). Relationship of the family environment to children's involvement in Bully/victim problems at school. *Journal of Youth and Adolescence*, 31 (6), 419-428.
- Sutton, J., ve Smith, P.K. (1999). Bullying as a group process: An adaptation of the participant role approach. *Aggressive Behavior*, 25, 97-111.
- Uysal, A. (2003). *Şiddet karşıtı programlı eğitimin öğrencilerin çatışma çözümleri, şiddet eğilimleri ve davranışlarına yansımaları*. Unpublished doctoral dissertation, Ege University, İzmir.
- Whitney, I., ve Smith, P. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35(1), 3-25.
- Yıldırım, S. (2001). *The relationships of bullying, family environment and popularity*. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara.

* **Dr. Psikolojik Danışman**

ÇOCUK SOSYAL POLİTİKASI

Okul Ortamında Yaşanan Şiddet Olgusunun Düşündürdükleri

Ayşe Gündüz HOŞGÖR*

Giriş

Şiddet, bir bireyin diğer birey üzerinde uyguladığı fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel saldırı olarak tanımlanmaktadır (Beikin, 1980). Kuşkusuz sözü edilen bu şiddet olgusu toplumsal öğelerle beslenmektedir. Ancak, çocuklara ve ergenlere yönelik şiddetin yol açacağı zarar toplumsal yaşamın diğer alanlarında yetişkinler arasında yaşanan şiddetten çok daha derin ve kalıcı iz bırakmaktadır. Çocukların ve ergenlerin şiddete maruz kaldıkları sosyal kurumların başında aile gelmektedir; bunu okul ortamında yaşanan şiddet izlemektedir.

Bu yazıda özellikle okullu olan ergenlerin yaşamlarındaki şiddet olgusu tartışılacaktır. Kavramsal çerçevenin oluşturulmasının ardından, TUBA *Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışmasından* elde edilen bulgular ışığında şiddete en fazla maruz kalan ve tanık olan risk grubu tanımlanacaktır. Sonuç bölümünde ise bu bulgular etrafında konu tartışılacak ve bazı öneriler oluşturulacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Geleneksel değerlerin ve toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin ayrılmaz bir parçasını oluşturan şiddet olgusu, aile ve okul ortamında çocukların maruz kaldıkları şiddet aracılığıyla gelecek nesillere aktarılmakta ve bu süreç içerisinde kalıcı ve "doğal" sayılmaktadır. Bu kalıcılığın içselleştirilmesinin yanı sıra özellikle yaşanan ekonomik ve sosyal kriz dönemlerinde çocuklara ve gençlere yönelik şiddet olayları artmaktadır. Güçleşen yaşam koşullarıyla birlikte artan şiddet, toplumsal ilişkileri daha da gerginleştirmekte ve bu şiddet ekonomik çöküşün olumsuz etkilerine eklenmektedir.

Dayak ya da tokat atma, yumruklama, tekmeleme, iteleme, boğazını sıkma gibi kötü davranışlar, *fiziksel şiddetin* farklı biçimlerini oluşturmaktadır. Öte yandan *duygusal şiddet* daha çok psikolojik temellere dayanmaktadır. Bu şiddet türü duygusal sınırlamaları, psikolojik yaptırımları ve en önemlisi özellikle kız çocukları üzerinde görünmez "kontrol" mekanizmalarını içermektedir. Bazı ortamlarda şiddet erkek çocuktan kız çocuğa doğru yönelebilmektedir. Duygusal şiddet daha çok kötü davranışla daha önce yakın ilişki içinde bulunan kişinin karşılaştığı durumu yansıtmaktadır. Hem fiziksel hem de duygusal şiddet yaşam boyunca süreklilik kazanmakta, yetişkinlerden çocuklara yönelik bir davranış biçiminde nesilden diğerine aktarılmaktadır. Öyle ki şiddete maruz kalan çocuk bu durumu içselleştirmekte hatta durumunu meşrulaştırarak "normal" görmekte, "kendini suçlu" şeklinde algılamakta, yakınmamakta ve yardım talebinde bulunmamaktadır.

Yeni çalışılan bir konu olmasına rağmen toplumda kadına ve çocuklara yönelik şiddet kavramları birbirinden ayrılmaktadır. Daha önceki çalışmalara kıyasla, özellikle çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, psikolojik toplumsal baskı uygulaması bir tür şiddet ve saldırı olarak algılanmaktadır. Ancak, çocuklara ve kadınlara yönelik şiddet bir arada ele alındığında her iki durumunda toplumsal cinsiyet kimliği, ataerkil ve erkek otoritesine ilişkin çatışmalardan kaynaklandığı saptanmıştır (Stark, 1988).

Bilindiği üzere ülkemizde de son dönemde özellikle okul ortamlarında yaşanan şiddet olaylarında bir artış söz konusudur. Medya aracılığıyla kamuoyuna aktarılan bu olaylar, şiddete tanık olan ve/veya katılan ergenlerin "kim olduğu" sorusunu akla getirmektedir. Bu olgudan hareketle 2004 yılında gerçekleştirilen TUBA, *Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışması* konuya yönelik bulgular aşağıda tartışılacaktır.

TÜBA, Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışmasından Şiddete Yönelik Bazı İzdüşümler

TÜBA, *Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışmasında* (Çuhadaroğlu ve diğerleri, 2004) temsili tabakalı örneklem yöntemiyle seçilen toplam 536 ergenle (Ankara 'da 259 ve Adana'da 277 ergen) gerçekleştirilen araştırmaya katılan ergenlerin şiddetle ne kadar karşılaştıkları incelenmiştir. Bu amaçla şiddete tanık olup olmadıkları, kendilerine şiddet uygulanıp uygulanmadığı, şiddet uygulandıysa türü ve

sıklığı irdelenmiştir. Yanıtlar cinsiyete, illere ve yaş gruplarına göre ayrılmış, ayrıca sosyo-ekonomik düzeyle ergenlere uygulanan şiddet arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin "fiziksel şiddete tanık olduysa hangi ortamda bu tanıklığın yaşandığı" sorusuna verdikleri yanıtlar ilginçtir. Araştırmaya katılan ergenlerin %39'u en fazla fiziksel şiddete "okulda" tanık olduğunu belirtirken, "TV-sinemada" en fazla şiddete tanık olduğunu vurgulayanların yüzdesi 35'dir. Bu durum cinsiyet ve illere göre farklılık göstermemektedir. Üçüncü sırada şiddete en fazla tanık olunan ortam olarak "mahalle" belirtilmiştir. Toplam örneklem üzerinden şiddete hiç tanık olmadığını belirtenler cinsiyet farkı olmaksızın % 25'tir. Yani, bu bulgular her dört ergenden üçünün şiddete en fazla okulda, medya ortamında ve sosyal çevrede tanık olunduğunu vurgulamaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin "fiziksel şiddete maruz kaldıysa, ne tür şiddet uygulandığı" sorusuna verdikleri yanıtlarda şiddete yönelik oldukça önemli ipuçları içermektedir. Birinci sırada yer alan "tek tokata" maruz kalma yanıtının yüzdesi %38'dir. Ancak bu durum yine illere ve cinsiyete göre farklılık içermemektedir. "Tekme tokat dövüldüklerini" belirtenlerin yüzdesi 18; "kemer ve sopa ile dövüldüklerini" belirtenlerin yüzdesi ise yaklaşık 9'dur. Bu durumda araştırmaya katılan ergenlerin %65'i fiziksel şiddete bir şekilde maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir ki bu tablo olayın ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Yine aynı çalışmada sosyo-ekonomik durum dikkate alındığında fiziksel şiddete maruz kalanlar incelendiğinde en yüksek sayıda şiddete maruz kalan grubun düşük sosyo-ekonomik düzeyden (%85), en az maruz kalanların ise üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenler (%60) olduğu belirlenmiştir.

Cinsiyetlerarası fark incelendiğinde ise erkeklerin (%77) kızlara (%66) oranla daha fazla şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. En az şiddete maruz kalan grup ise üst sosyo-ekonomik düzeyden kızlar iken (%56), en fazla şiddete maruz kalan grubu ise alt sosyoekonomik düzeyden erkekler oluşturmaktadır (%92).

Tartışma

Yukarıdaki bulguları göre, şiddete maruz kalan risk altındaki grubun düşük sosyo-ekonomik gruptan gelen erkek ergenler olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum şiddetin erkek ergenlerle karşılaşılan sorunlarda çözüm aracı olarak algılanması şeklinde yorumlanabilir. Aslında bunda kültürel dokuda varolan şiddetin bir tür "yıldırma ve ceza yöntemi olarak" algılanmasının payı büyüktür. Toplumsal yapıda şiddet kültürü sorun çözme yöntemi olarak algılanmaktadır, içselleştirilen şiddet olgusu ergenlere yöneltilmekte, aynı zamanda bir kimlik edinme şekline dönüşebilmektedir. Nitekim, son dönemlerde şiddet olaylarının yaşandığı okulların büyük çoğunluğu kentleşme sürecine yeni katılan mahalle okullarında yaşanması bu varsayımı destekler niteliktedir.

Risk altındaki bu ergenler genellikle kendilerini okul ortarpına ait hissetmemektedir. Aile ortamlarında yaşanan yoksulluk ve yoksunluk kaynaklı sorunlar, eğitim aracılığıyla toplumsal sosyal hareketliliğin sağlanamayacağı inancı, kimlikle ilgili sorunlar ergenleri küçük gruplar (çeteler) oluşturmaya itmektedir. Bu durumda ergenler okul ortamını eğitim ve öğretim ortamı olmaktan öte kendilerini bekleyen vasıfsız işgücüne katılmadan önce zaman geçirdikleri bir tür "tampon" sosyal yaşam ortamı olarak algılanmaktadır. Okulda elde edilemeyen başarı ve eğitimde kendini gösterememe durumu, risk grubundaki ergenleri ait oldukları küçük gruplar aracılığıyla kendilerini ortaya koyma, bir tür yerel düzeyde şiddet aracılığıyla "kahraman" yaratmaya yönelmektedir.

Bu noktada önemli bir diğer konunun daha altını çizmekte yarar vardır. Yaşanan hızlı ekonomik ve toplumsal dönüşüm ergenlerle ev ortamında anne-babaları ve okul ortamında öğretmen ve yöneticileri ile geleneksel iletişim örüntülerini işlevsiz hale getirmektedir. Bilgi teknolojilerinin ve medya okur-yazarlığının hakim olduğu bu yeni sosyal düzende ergenlere yönelik izlenecek yeni iletişim araçlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Ergene yönelik empati oluşturmak, onlarla konuşmak, sorunlarını katılımcı bir yaklaşımla belirlemek gerekmektedir. Aksi taktirde, sözel iletişim kanallarının tıkandığı ortamlarda fiziksel ve/veya duygusal şiddet aracılığıyla oluşturulan "iletişimsizlik" ortaya çıkmaktadır. Kısaca, gerek aile ortamında gerekse okul ortamında ergenler arasında yaşanan şiddet olgusunun kısmen sözel ve demokratik iletişim eksikliğinden kaynaklandığını unutmamak gerekir.

Okulda yaşanan şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik risk altındaki öğrencilere uygulanacak farklı ve özel

programlara ihtiyaç bulunmaktadır. Başta bu ergenlerin okul performanslarının artırılması, eğitim yaşamlarını daha etkin ve başarılı hale getirilmesi için çalışmalar düzenlenmelidir. Ancak hepsinden öte ergenlere yönelik yeni iletişim stratejileri geliştirmeye ve rehabilitasyon yöntemlerine ihtiyaç vardır. Eğitimi evrensel ve demokratik değerler etrafında oluşturmak; dil, inanç ve yöresel farklılıkları gözardı etmeden farklı sosyal grupların insani değerler etrafında birlikte yaşayacak şekilde işlev görmesini sağlamak gerekmektedir.

Kaynakça

Belkin, G.S. ve Goodman N. 1980. *Marriage, Family and Intimate Relationship*. Şikago: Rand Manally College Publishing Company.

Çuhadaroğlu Çetin F., Canat S., Kılıç E., Şenol S., Rugana N., Öncü B., Gündüz Hoşgör A., Işıklı S., Avcı A. 2004. *TUBA, Ergen ve Ruhsal Sorunları: Durum Saptama Çalışması*. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları. Sayı: 4. Ankara: TÜBİTAK Matbaası

StarkE., 1988. "Women and Children at risk: a feminist perspective on child abuse" *International Journal of Health Service*. 18(1), 97-118.

* Prof. Dr., ODTÜ Sosyoloji Bölümü

İKİ DAKİKA DÜŞÜN (Sayfa 30'un yanıtı)

Ne yapılmalı?

Ağır ve tehlikeli işler yönetmeliği (RG t: 16 Haziran 2004, s. 25494)ne göre; (Ağır ve tehlikeli işlere ait çizelge Sıra No.105) araçsız olarak 25 kilodan fazla ağırlık taşıma, boşaltma ve yükleme işleri "ağır ve tehlikeli işler kapsamındadır. Kadınlar ve 18 yaşını bitirmemiş genç işçiler bu işlerde çalıştırılmamalıdır.

Kağıt çuval kullanımı her geçen gün hızla artmakta. İstiflerin devrilme sıklığında ise herhangi bir azalma yok. Paletler kullanıldığı takdirde karşılaşılabilecek tehlikelerin sayısı önemli ölçüde azalacaktır. Ancak bazı durumlarda palet kullanımı da bir takım zorluklar doğuracaktır. Önemli olan nokta işçilerin çalışmaları sırasında temel iş güvenliği kurallarını uygulamaları ve tehlikeyi meydana gelmeden önce ortadan kaldırma becerisini kazanmalarıdır. Ayrıca;

Ağırlık kaldırma ve taşıma, bel sağlığı konularında iş sağlığı eğitimi verilmelidir. İşe giriş ve periyodik sağlık muayenelerinde ağırlık kaldırma durumu göz önüne alınmalıdır.

Bel ve kasları güçlendirmek için gerekli olan fiziksel egzersizler ve spor hareketleri gösterilmeli ve öğretilmelidir.

ÇOCUK SOSYAL POLİTİKASI

Artık Görebiliyor ve Fark Edebiliyoruz: Çocuklarda Şiddet Olgusu

Yüksel Baykara ACAR*

Son zamanlarda sıklıkla medyada yer alan ve bu nedenle Türkiye'nin gündeminde yer tutan konulardan birisi de çocuktan çocuğa yönelen şiddet oldu. Özellikle ilköğretim okulları ve liselerde kendisini gösteren şiddetin, ardı ardına gelen olaylarla birlikte fark edildiğini ve kabul edildiğini söylemek mümkün.

Şiddetin yetişkinler kadar çocuk ve gençler arasında da görülmesinde pek çok neden rol oynamakla birlikte küreselleşmeyle değişen dünya düzeninin rolünü vurgulamak gerekir. Bu makalenin konusunu çocuklarda ve gençlerdeki şiddet olgusunu, sosyal çevresel faktörlerin yanında küreselleşme ile yaşanan sosyal sorun ışığında tartışmak oluşturmaktadır.

Çocuk ve Gençlerde Şiddet

Çocuklar neden şiddet gösterir? Öncelikle yanıtlanması gereken önemli sorulardan biri bu olmalı. Bu soruyu çocukların suça sürüklenme nedenleriyle bağdaştırmak olanaklı görünüyor.

Araştırmalar çocuk suçluluğunun çok faktörlü bir olgu olduğunu gösteriyor. Bu faktörler çocuktan başlayarak, aile, okul, işyeri, boş zaman değerlendirme biçimi ve olanakları, toplumun sosyal ekonomik, kültürel yapısı, göç, işsizlik gibi çok geniş bir biçimde ele alınıyor (Cankurtaran Öntaş ve Baykara Acar, 2005: 93-109).

Çocuk suçluluğu olgusunu bugün okullara yansımış bir biçimde görüyoruz. Yani şiddet, kendini okullarda belirgin bir biçimde fark ettiriyor. Çocuk suçluluğu yıllar itibarıyla artan bir olgu olmasına karşın, ülkemizde bunu fark etmenin ancak toplumsal bir sorun olarak "okullarda" patlaması ve bu olayların medyaya yansımaları ile gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Sokak çocukları olgusunda da benzer bir durum olduğunu görebiliyoruz. Sokakta yaşayan çocuklar başkalarına zarar vermeye ve toplum için tehlikeli olmaya başladığında, toplumun dikkatinin bu soruna çevrildiğini ve bu soruna yönelik program ve hizmetlerin geliştirilmeye başlandığını söyleyebiliriz.

Şimdiki süreç de benzer şekilde ilerliyor. Eğitim sistemimiz ile ilgili yaşanan sorunlar ancak "okullarda şiddetin" patlaması ile tartışılmaya başlandı. Son yıllarda yurt dışında, özellikle ABD'de okullar giderek toplumsallaşma gücünü kaybeden ve şiddeti üreten mekânlar olarak tartışılıyor. Bugün bizim de o noktaya doğru hızla ilerlediğimizi söylemek olanaklı görünüyor.

Bilindiği gibi, çocukların toplumsallaşmasında önemli güçlerden birisi de okullardır. Son günlerde okullarımızın temel işlevini yerine getirmekte zorlandığı ve çocuk ve gençler arasında şiddet olaylarının arttığını görüyoruz. Herrenkohl ve Diğerleri (2000:177-178), gençler arasında yaşanan şiddette çocuğun yaşı ve cinsiyetinin, ailesindeki rol modellerinin, akran grubunun, okulun ve içinde yaşadığı çevrenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bazı çalışmalar çocuğun yaşadığı psikolojik problemler (Formoso, Gonzales, ve Aiken, 2000; Garber, 1996; akt: Estevez, Musitu, ve Herrero 2005:184) kadar içinde yaşadığı olumsuz aile ortamının, akran grubu ve okulda şiddet göstermesinde önemli risk faktörü oluşturduğunu söylüyor (Gerard ve Buehler, 1999; Smith, Bowers, Binney, ve Cowie, 1993; akt: Estevez, Musitu, ve Herrero 2005:184).

Aslında okullardaki şiddet, çocuk ve gençlerin yöneldiği şiddetin sadece bir parçasını oluşturuyor. Bu şiddet her mekânda kendini gösterebiliyor. Şiddetin ortaya çıkmasında sosyal ve çevresel faktörler kadar siyasal ve ekonomik faktörler de önemli. Yaşanan sosyal sorunlar ve şiddetin özellikle son yıllarda tırmanmasında küreselleşmenin yerini vurgulamak gerekir.

Küreselleşme ve Şiddet

Özbudun (2002:53), 1980'lerden sonra gündeme gelen yoksulluğun geçmişteki yoksulluktan daha farklı

olduğunu belirterek bu farklılığı iki şekilde ele almaktadır: Birincisi, yoksulluğun nedenlerine ilişkindir. Burada belirgin unsur, neo-liberal politikalarla ilgilidir. Özbudun (2002:54), eğitim, sağlık gibi temel insan haklarına yönelik hizmetlerin özelleştirilmesi ve hizmetlerin niteliğindeki düşmeye işaret etmektedir. İkinci özellik ise, yoksulluğun sadece "asgari ihtiyaçların karşılanamaması" ile ilgili olarak yapılan tanımının yetersizliğine ilişkindir. Yeni yoksulluğun, bu tanımlamanın yanında da "toplumsal dışlanma", "marjinalleştir(tiril)me" yi de içerdiğini ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi, küreselleşmenin etkisiyle yoksulluk sadece asgari bir yaşam standardına sahip olmak tanımından çıkmış, yoksulun daha yoksul, zengin daha zengin olduğu; eğitim, sağlık, sosyal güvence gibi temel hakların özelleştirmenin kısılcasına alındığı; küreselleşmenin getirdiği zorluklar ve "yeniliklere!" uyum sağlayamayan grupların başkalaştırıldığı, dışlandığı ve ezildiği bir süreci de kapsamına almıştır. Ötekileştirilen bu gruplar, dışlanmış ve damgalanmışlardır. Küreselleşmeyle artan bu değişim toplumdaki çocuklar ve gençler gibi savunmasız gruplar tarafından daha ağır bir şekilde yaşanabiliyor Küreselleşmenin ülkemizdeki yansımaları bazı göstergelerle ele alabiliriz:

2004 yılı verilerine göre nüfusumuz 70.556 olarak görünüyor. Bu nüfusun 20.650'si 15 yaşın altındaki genç nüfusu içeriyor (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004). Kişi başına düşen gelir 4172 dolar (<http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=5>) olarak görünmekle birlikte bölgeler arası eşitsizliklerin dikkate alınması gerekiyor. Özellikle 1980'li yıllarda uygulanan günümüzde de değişik boyutlarıyla sürdürülmeye çalışılan ekonomik ve sosyal politikalar var olan olumsuzlukları ve yoksulluğu daha da belirgin hale getirmiştir (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının iyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001:2). Kişi başına gelir düzeyinin düşüklüğünün yanında gelir dağılımındaki eşitsizlikler bölgesel yoksulluk sorununu da beraberinde getirmektedir. VII. Plan dönemi ve sonrasında bölgesel dağılım açısından pek bir değişiklik olmadığı gözlenmektedir. Marmara bölgesi en yüksek, Doğu Anadolu bölgesi ise en düşük kişi başına gelirin olduğu bölgelerdir (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının iyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001:28). Hane halkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranlarına bakıldığında, hanelerin % 45'den fazlasının yoksul olduğu görülüyor (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004). 2003 yılı verilerine göre ortalama günlük geliri 1 doların altında olan nüfusun oranının % 0,01 olduğu görülüyor (<http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=5>).

Bu rakamlar ülkemizdeki yoksulluğun ve eşitsizliğin görüntüsü açısından önemli ipuçları sunuyor. Bunun yanında ülkemizde çocuğun ve ailenin korunmasında temel kurum olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) nün bazı hizmetlerine göz atmak gerekir. 2004 yılı itibarıyla toplum merkezi sayısı 59, aile danışma merkezi sayısı 22, çocuk ve gençlik merkezi sayısı ise 42 olarak görünüyor (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004).

Toplum merkezleri, çocuk ve ailenin yaşadığı sorunları yerel düzeyde ortaya çıkararak hemen müdahale edilmesi açısından önemli kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, koruyucu ve önleyici hizmetler kadar tedavi edici hizmetlerde de önemlidir. Aile danışma merkezlerinin de benzer bir işlevinden söz edilebilir. Yoksulluğun ve yoksullukla beraber gelen sosyal sorunların (işsizlik, göç vb.) yaşandığı ülkemizde bu kuruluşların sayısının çok yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun ötesinde bu kuruluşların sunduğu hizmet ve kaynaklar da bir başka tartışma konusudur. Yine sokak çocuklarına hizmet sunan çocuk ve gençlik merkezlerinin de nitelik ve nicelik açısından yeterli olmadığı söylenebilir.

Bugün okullarda yaşanan şiddetin daha fazla tartışılır olduğunu göz önüne aldığımızda eğitim kurumlarımızı da bakmak yararlı olacaktır. 2004-2005 verilerine bakıldığında ilköğretimdeki okul sayısı 35.581 olarak görülmektedir. Öğrenci sayısı 10.565.389 iken, öğretmen sayısı 39.9025'tir

(<http://apk.meb.gov.tr/yaymlar/yayinlar.html>). Eğitim sistemindeki nicel dengesizliği görmek için öğrenci ve öğretmen sayısına bile bakmak yeterli. 2006 yılı "Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler" konulu uluslararası katılımlı sempozyumun sonuç bildirgesinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan "çocukların sorunlarını iletebilecekleri ve çözüm üretilebilecek mekanizmaları hayata geçirmesi" ile ilgili beklenenler vurgulanmıştır (<http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2006/meb/igm/CocugaYonelikSiddetSonuc.html>).

Bu mekanizmaların, çocukların eğitim ihtiyaçlarını bütünsel bir biçimde ele alacak şekilde planlanması ve hayata geçirilmesi gerekir. Yani, nicel olarak bir ilerleme yanında nitel olarak da iyileşmenin gerekli olduğunu söylemek mümkündür. Bugün okullara baktığımızda, okuldaki psikososyal hizmetlerin yeterince gelişmediğini ve verilecek hizmetlerde kaynak yetersizliğinin olduğunu vurgulamak gerekir. Araştırmalar okulun yapı ve atmosferinin çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli olduğunu, okulda ihtiyaçlarının karşılanmadığını düşünen çocukların da suça yönelme riski taşıdığını gösteriyor. Angenent ve Man (1996:125) okulda başarısız olan, kendini ifade edemeyen gereksinimlerini karşılayamayan çocuğun okula yabancılaşacağını ve bunun kendisini okuldan kaçma davranışı olarak gösterebileceğini ifade etmiştir. Seydlitz ve Jenkins (1998: 71) akademik başarısızlığın sonuçlarından birinin de okula karşı olumsuz tutumun gelişmesi olduğunu ifade etmiştir. Yine bazı çalışmalar, davranışsal ve psikolojik problemleri olan çocuklarla öğretmen arasındaki ilişkiler üzerinde olmuştur. Bu araştırmalarda, çocukla öğretmen arasındaki etkileşimin olumsuz olduğu ve genellikle bu çocukların öğretmen tarafından cezalandırıldığını, sıcaklık göstermediğini ve desteklemediğini ortaya koymuştur (Estevez, Musitu, ve Herrero 2005:184). Baykara Acar (2004) yaptığı araştırmasında, hükümlü çocukların suç öncesinde okullarındaki damgalanma ve dışlanmasına işaret etmektedir.

Son Olarak

Küreselleşmeyle yaşanan sorunların daha da ağırlaştığı, eşitsizliklerin arttığı ve şiddetin yaşamımızın bir parçası olduğu ülkemizde çocuk ve gençlerin neden şiddete yöneldiğini tartışırken onları sorumlu tutmak pek doğru görünmüyor. Doğduğu andan itibaren korunması gereken çocuğun hatta ailesinin korunamadığını, ihtiyaç duyduğu hizmetleri alamadığını ve yaşadığı sorunlarıyla kendi kendine baş etmeye çalışırken dışlandığı ve damgalandığını görüyoruz. Yine medyada şiddetin ve şiddeti içeren öğelerin fazlasıyla vurgulandığı hatta zaman zaman yüceltirildiği ülkemizde çocuk ve gençlerin aslında büyüklerinden gördüğü, gözlediği ve öğrendiği şiddeti hayata geçirdiklerini gözlüyoruz.

Böyle bir manzara içinde çocuk ve ailenin korunması gereğinin hayatiliği ön plana çıkmaktadır. Bu koruma ancak tüm sektörlerin (eğitim, sağlık, çalışma vb.) içinde yer alacağı bir sistem içinde mümkündür. Koruyucu ve önleyici hizmetlerin sunulması ve ulaşılabilir olması müdahalenin zamanında yapılmasını sağlayacaktır. Baykara Acar, (2004) araştırmasında, hükümlü çocuk ve gençlerin suç davranışına kadar gereksinmeleriyle ilgili bir müdahaleyi alamadığını, ancak devletin müdahalesinin "suç gerçekleştikten" sonra olduğu ve bunun çoğu zaman da cezalandırıcı olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla çocuklar, gençler ve ailelere hakları olan bu hizmetlerin gereksinimleri, doğrultusunda sunulması ve "zamanında" sunulması önemlidir. Aksi takdirde sorunlar ortaya çıktığında ve ağırlaştığında bunları fark etmek ve hizmet sunmaya çalışmak da yeterli olmayacaktır. Değişimin kaçınılmaz olduğu bugün, bu değişimin toplumdaki her bireyi ve haklarını garanti altına alacak bir biçimde yaşanmasını sağlamak, sosyal devletin olmazsa olmaz sorumluluklarından biridir.

KAYNAKÇA

Angenent, Huub ve Anton de Man. **Background Factors of Juvenile**

Delinquency. Peter Lang Publishing, Inc. New York:1996.

Baykara Acar, Yüksel. "Cinsel Suçtan Hükümlü Çocukların Yaşam Öyküsü Çalışması ve Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması," Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004.

Estevez, Estefania, Musitu, Gonzalo ve Juan Herrero. "The Influence of Violent Behavior and Victimization At School on Psychological Distress: The Role of Parents and Teachers," **Adolescence**. 40, 157, Spring 2005:183-196.

Cankurtaran Öntaş, Özlem ve Yüksel Baykara Acar. "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Olgusu," Gözetim Görevlisi Eğitimi Ankara İli Pilot Projesi. **Gözetim Mekanizması Destek Hizmetleri Ankara İli Pilot Projesi**. Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Ankara Şubesi Yayınları, Yayına Hazırlayan: Sevda Uluğtekin, Deniz Kucer, Emrah Kırımsoy, Yaşar Çavdar, Necmettin Yemiş, Ankara, 2005, s.93-109.

Herrerkohl, Todd I., Maguin, Eugene, Hill, Kari G., Hawkins, J. David, Abbott Robert D., ve Richard f. Catalano. "Developmental Risk Factors for Youth Violence," **Journal Of Adolescent Health**. 26, 2000:176-186.

Özbudun , Sibel. "Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?". "Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?" **Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları**. Ed.: Yasemin Özdek, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Deleme Merkezi, 2002: 53-69.

Seydlitz, Ruth ve Pamela Jenkins." The Influence of Families, Friends, Schools, and Community on Delinquent Behavior," **Delinquent Vi-olent Youth: Theory and Interventions**. Ed.: Thomas P. Gullotta, Geratâ R. Adams, Raymond Montemayor. Sage Publications, London, 1998:p.53-98.

.<http://www.rneb.gov.tr/duyurular/duyurular2006/meb/igm/CocugaYönelikSiddetSonuc.html>.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.Ankara, 2001. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf>.

Türkiye İstatistik Yıllığı 2004. T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, http://www.die.gov.tr/yillik/10_Calisma.pdf.; http://www.die.gov.tr/yillik/09_Sosyal.pdf.

<http://apk.meb.gov.tr/yayinlar/yayinlar.html>.

* **Dr., Hacettepe Üniversitesi**
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

Siz de Çocuk Dostumuz musunuz?

Çalışmalarımızı sizlere düzenli aktarabilmek ve sizin çalışmalarımıza katkılarınızı da daha düzenli hale getirmek için yeni bir birliktelik tasarladık: Çocuk Dostu'muz olursanız hem Çalışma Ortamı dergimizi, hem de kitap yayınlarmızı düzenli olarak alabileceksiniz. Sizden beklediğimiz katkı üç ayda bir 10 YTL. İsterseniz yıllık toptan da ödeyebilirsiniz. **Çocuk Dostu Sertifikanız** size ilk ulaşan yayınımla birlikte gönderilecektir.

Yayınlarmız:

1- Cumhuriyetin Anıt Kurumları Dizisi

- Çocuk Esirgeme Kurumu
- Hıfzıssıhha Okulu ve Nusret H. Fişek
- KiT'lerin Çırac Okulları

2- Hazırlanmakta Olan Yayınlarımız:

- Zonguldak Amele Birliği
- Çocuk Emeği Kaynakçası

3- Bilim ve Eylem Dizisi

- Sağlık - Güvenlik - Çevre

KATKILARINIZ İÇİN

VAKIFLAR BANKASI

- 1- OSTİM Şb. (YTL. Hesabı) No: 201 48 18
- 2- Çankaya Şb. (YTL. Hesabı) No: 202 58 08
- 3- Çankaya Şb. (USD Hesabı) No: 281-402 58 09
- 4- Çankaya Şb. (Euro Hesabı) No: 281-4032406

PTT YOLU

- 5- Posta Çeki : 102965 (Fişek Enstitüsü)

KREDİ KARTI

Kredi kartınızla katkıda bulunarak "**çocuk dostları'mız** arasına katılabilirsiniz.

Kredi kartı numaranızı, "CVC2 (kartınızın arkasındaki son üç rakam)" ve son kullanma tarihini bildirmeniz yeterli.

Lütfen katkılarınız sonrası adresinizi bize bildiriniz.

Faks: (0312) 425 28 01 ve

e-posta: cocukdostumuz@fisek.nokta.org.nokta.tr

TOPLUM

Kastamonu Yazıları

Organize Sanayi Bölgesi Üstüne

Erdoğan BOZBAY*

"Dünya atalarımızdan miras kalmadı, O, çocuklarımızın bize emanetidir."

Kızılderili Atasözü

"KASTAMONU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ İNŞAAT ALANI" levhasını her okuyuşta ne kadar heyecanlandığımı bilmem tahmin edebilir misiniz? Ne zaman yolum o taraflara düşse, levhayı okumak bir yana arabadan inip çevreyi şöyle bir incelemeden edemem; Tıpkı bölgeye ilk geldiğim günkü gibi içimi karmaşık duygular kaplar. Bütün seçenekleri gördükten sonra, OSB için yapılan toplantılar, değerlendirmeler dün gibi hatırlımda. Bilirsiniz, organize sanayi yer seçimlerinde sayısız kriter vardır. Toprak sınıfı, eğim, meteorolojik koşullar, deprem-sellik, heyelan, yeraltı suyu, baraj, orman, mera, sit alanları, yerleşim yerleri ve gelişim yönleri, ulaşım vb. ilk anda aklıma geliverenler. Sözün kısası, sanayileşme bir ülkenin kalkınması için ne kadar önemliyse, uygun yeri seçebilmek de ülkenin geleceği açısından en az o kadar önemlidir.

Bu önem yer seçimiyle noktalanmaz elbet. Her sanayi bölgesinde öncelikle- hatta işletmeler üretime geçmeden önce- mutlaka arıtma tesisi kurulmalıdır, iş bununla da kalmamalı, arıtma tesisinden tam randıman alınabilmesi için bölgedeki sanayi kuruluşları özenle seçilmeli, en azından benzer atıkları çıkaranlar tercih edilmelidir. Hatta mümkünse, çıkacak suyun tekrar kullanımını -geri dönüşümünü- sağlayacak arıtma teknolojileri uygulanmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki arıtma tesislerinden, balık besleyecek, hatta içilecek kalitede su elde edildiği de bir gerçektir. Başta insanlar olmak üzere tüm canlılar için hayati önem taşıyan ¹ havadaki kirlilik oranının en alt düzeyde tutulabilmesi için, sanayi kuruluşlarına mutlaka baca filtreleri takılmalı

ve çalışması sık aralıklarla kontrol edilmelidir. Baca filtresi ve arıtma tesisinin getireceği elektrik ve benzeri işletme giderlerinin, çalıştırılmadıklarında doğuracağı zararlardan çok daha az olacağı da hatırdan çıkarılmamalıdır. Ayrıca, oluşacak çarpık kentleşmenin önüne geçebilmek için sanayi bölgelerinin etrafına genişçe bir yeşil kuşak oluşturulması gerekir. Bu sorunların göz ardı edildiği yada pek fazla önemsenmediği, zamanında önlem alınmadığı bazı sanayi bölgelerinde yaşanan olumsuzlukların Kastamonu'da da yaşanmaması için için baştan sıkı tutulmasında ve bu gibi hassas konular üzerinde titizlikle durulmasında büyük yarar vardır.

Dünyada ve ülkemizde, yukarıda sıralanan nedenlerden ötürü işletme giderlerinin minimumda tutulmaya çalışıldığı bölgelerde, yeşilliklerin, özellikle yerleşim yerlerinin üzerine kabus gibi çöken hava kirliliği, kimyasal içerikli yağmurlar ve giderek canlı türlerini yitiren akarsuların görünümü içler acısıdır. Ne yazık ki kimyasal atıklar yüzünden derelerde, başta balıklar olmak üzere, canlı sayı ve türlerinde büyük azalmalar gözlenmesi doğaldır. Kimyasal atıklı derelerden çekilen sularla, sanayi, sağlık, zirai ve evsel diğer atıklarla kirlenen altın değerindeki tarım topraklarının, kirlenen yer altı sularının temizlenebilmesi için kaç yıl, kaç on yıl geçmesi gerektiğini düşünmek insanı fazlasıyla ürkütüyor. **"Unutmayalım ki, bir santimetre kalınlığındaki tarım toprağının yeniden oluşabilmesi için yaklaşık bin yıl gerekmektedir."** Sadece bu acı gerçek bile çevreyi korumanın önemini vurgulamaya yeterlidir sanırım. Yukarıdaki çarpıcı bulgu ve I görüntülere 95 ülkeden 1360 bilim adamının hazırladığı raporu da eklemek de büyük yarar yar. **"DÜNYA KAYNAKLARININ ÜÇTE İKİSİ** (başta yakıt, beslenme, barınma ihtiyacı olmak üzere) **TÜKETİLMİŞTİR.** Dünya orman varlığının çok yakın zamanlarda yarıya indiği de bilinmektedir. Oysa sanayileşme, sadece insanları değil doğrudan yada dolaylı tüm canlıları yakından ilgilendirmektedir. **Bu nedenle, ekolojik dengeyi korumak, canlılar arasındaki mutlu, huzurlu, sağlıklı yaşam zincirine saygı göstermek bir zorunluluktur. Kanatları zifte bulanmış kuşları, suda ters yüzen balıkları, kürkleri, yağları, etleri, dişleri, akla gelmeyen herhangi bir nedenle soyları hızla tüketilen hayvan türlerini, leoparları, kaplanları, ayıları fokları, balinaları vb., kesilmiş ağaçları,yakılmış ormanları, kurumaya yüz tutmuş nehirleri,atıklarla kirlenmiş gölleri, toprağını, yeşilini, her türden hayvanını, zenginliğini yitirmiş çıplak dağları, giderek azmanlaşan çölleri eski haline dönüştürmenin güçlüğü- belki de imkansızlığı- ortadır.** Tüm bu sonuçlar bize şu gerçeği fısıldamakta hatta yüksek sesle haykırmaktadır. **"Çevreye saygı göstermeyen sanayileşme, insanın sağlığını, insanlığın saygınlığını tüketir."**

Kızılderili atasözündeki gibi; atalarımızın mirasından öte çocuklarımızın bize emaneti olan şu güzelim dünyayı gözümüz gibi korumak tek hedefimiz olmalı. Gönül ister ki, bizden sonraki kuşaklara, toprağı, suyu, havası temiz, kuşları, balıkları, ağaçları ve bilumum canlı türleriyle eksiksiz bir doğa teslim etmenin, **"Bakın, emanet nasıl korunmuş"** un haklı gururunu yaşayalım. Ne dersiniz, bu mümkün mü?!

Not: Yazının kaleme alındığı günlerde okuduğum bir gazete haberine göre ülkemizde, tarım toprakları üzerine yapılan, irili ufaklı yaklaşık 5000 sanayi kuruluşu af kapsamına alınmayı bekliyor(muş).

* Jeomorfoloğ

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

YAŞAM Daha İyisi

Cihat UYSAL*

İlk insandan bu yana toplumlarda yaşam koşullarının değişmesi nasıl bir yol izliyor. Toplumlarda yaşamı, yaşama koşullarını, yaşama biçimini değiştiren, başkalaştıran, dönüştüren nedir? Mesleklerin ve teknolojinin ortaya çıkması ve insanların belirli bir konuda bilgi birikimine sahip olması, uzmanlaşması yeterli midir? Bu soruya hemen evet demeye yatkın isek, bugün yaşadığımız sorunlar üzerine düşünmeye yeterince hazır değiliz demektir. Bu durumda olsa olsa, mesleklerin daha fazla gelişememe-sinden şikayet edebiliriz. Oysa, yaşamın niteliğinin yükselmesi herkesin yapacağı işi iyi bilmesi, işini iyi hatta mükemmel yapması ile sağlanamaz. Çünkü, yaşamın niteliği, yaşam koşullarının değişmesi ile birlikte sürekli değişir. Bu değişimi sadece meslek sahiplerinin izlemesinin yeterli olduğunu sanırız. Yaşamda karşılaştığımız günlük sorunlara çoğunlukla bu gözle bakarız. Daha iyi yaşamak ne demektir? Bu sorunun yanıtı varlıklı olmak değildir. Bu konuda, bütün mesleklerin ve de tüm toplumun ortak, gelişmiş bir duyarlılığa ihtiyacı vardır. Geçtiğimiz yıllarda okullarda kendi konuları dışında bir duyarlılığı olmayan insanlar yetiştirildiği görüldü. Bu durum dikkate alınarak üniversitelerde bir süredir, öğrencilerin gördüğü meslek eğitimi dışındaki konulardan da haberi olması gerektiği düşünölmeye başlandı. Bunun yeterli olup olmayacağını zaman gösterecek. Kendi adıma daha kapsamlı hedefler belirlenerek yaşamı tümüyle anlamayı, kavramayı öngören, insancıl bir program gereksiniminin tartışmaya açılmasını bütün iyi niyetimle bekliyorum.

Ülkemizde yaşam koşulları, insan yaşamını geliştirmeyi hedef edinen öngörü ve programlara uzaktan bakan kamu kurumlarının insafına bırakıldığı için, rant ekonomisi ve pazarlama kuruluşlarınca belirlenmektedir. Bunun dışında, bireysel girişimler, girişim sahibi kişilerin konumu ve olanakları kadar yaşamın değişmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, meslek sahiplerinin topluma sunduğu hizmetin ne işe

yaradığı, yeterliliği o hizmeti sunanlar tarafından bile yeterince tartışılmamakta, meslekler de toplumda bireysel rant yaratan bir kimliğe dönüşmektedir.

Örneğin, geçtiğimiz günlerde mimarlar ile kent plancılarının amansız bir polemğine tanık olduk. Ancak, diğer mesleklerde olduğu gibi bu konuda da sorun hizmetin verileceği pazarın paylaşılmasına indirgendiği görüntüsünü verdiği için izleyenlerde hiç bir heyecan, tepki ya da sahiplenme yaratmadı. Oysa, geçen ay günlük Hürriyet Gazetesinde Ege Cansen, kent planlaması gibi özellikle büyük kentlerde yaşayan herkesi ilgilendiren bir konunun ekonomik boyutlarını yazısına konu seçti. Cansen yazısında özetle, ülkemizde toplam üretimin yüzde ellisekizinin kentlerde gerçekleştiğini, bu nedenle, kentlerdeki yaşamın daha rasyonel olması gerektiğini yani, ciddi bir planlama disiplini uygulanması gerektiğini yazdı. Yıl 2006, kentlerde süren akıldışı düzenin değişmesi gerektiği, bir ekonomi yazarı tarafından ilk kez bu kadar yalın akılcı bir gerekçe ile talep ediliyor. Çok iyimser bir bakışla, bu yazıları anlamlı buluyorum. Ancak, şimdilik tek bir ses olarak ortaya çıkıyor sanırım, insanca yaşanabilecek bir kent talep edilmesine daha zaman var demektir. Kırsal kültüre ait "herkes kapısının önünü süpürürse ortalık temiz olur" söyleminin yetersiz kaldığı koşullar ortaya çıkınca, planlı kent kavramı gündeme gelmiştir. Buradaki ortalık büyü bir organizasyon ve onun altyapısını gerektiren boyutlara, kent mekanlarına dönüşmüştür.

Sanayi devrimini yapan toplumlarda üretim ve yaşam biçiminin öngördüğü akılcılığın egemen olması ile "batı" bu yetersizliği kent planlaması ile çözmeyi gündeme getirmiştir. Ne var ki, günümüzde, dünyadaki küreselleşme ile gerek akılcılığın sınırının rant adına, insan sevgisi aleyhine zorlanması ile gerekse ülkemizde akılcılığın tartışmaya açılmamış olması ile "daha iyi" arayışı sürekli ertelenmektedir. Sonuç olarak, yaşamın niteliği, yaşayanların istemesi ile yükselir. Aklın yol göstermesi, daha iyi yaşam düzeyinin talep edilmesi bir ön koşul. Yaşamın her alanını sorgulayan ve tepki vermeyi geliştiren bir anlayış, okuduğumuz içtiğimiz süt, yediğimiz yoğurt, okuduğumuz kitap, yürüdüğümüz kaldırım, taşıt sürdüğümüz yol, soluduğumuz hava, kullandığımız sabun, ayakkabılarımıza sıvaşan çamur, yıkılan bina, akan çatı... her ne olursa olsun herşeyin tekrar tekrar sorgulanmasını gerektiriyor.

Mimar Y. Müh.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Zehirlenmeden

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

İşyerleri, okul, düğün gibi toplu yemek yenen yerlerde gıda zehirlenmesi ne yazık ki ülkemizde önemli bir sağlık sorunu olmaya devam etmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşun ilk yıllarında çıkartılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'ndan başlayarak sağlık ve güvenlik ile ilgili bir çok Tüzük ve Yönetmelik gıda yoluyla geçen hastalıklardan korunmak için bir çok yol önermektedir. Örneğin Sağlık Bakanlığının Tüm Valiliklere gönderilen 2005/9 no'lu Portör Muayenelerine Esas Laboratuvar Tetkikleri Genelgesinde: Gıda işi ile uğraşanlarda ve sıhhi müesseselerde çalışanlarda (sağlık muayenelerine ek olarak) portör taraması için yapılacak tetkikler(i);

- Gaita kültürü - en az yılda bir
- Dışkının mikroskopik incelenmesi - en az 6 ayda bir
- Boğaz ve burun kültürü - en az yılda bir
- Akciğer grafisi - en az yılda bir olarak belirtmektedir.

Çalışma ve Sos. Güv. Bak. çıkarılan "Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik"de (R. G. Tarih:10.06.2004 Sayı: 25488) biyolojik etkenlerden çalışanların etkilenmemesi için alınabilecek önlemler ayrıntılarıyla belirtilmiştir.

Bu yazıda; Çalışma Ortamı okulları ve işyerlerinde yemekhane- çay ocağı-gibi yerlerde gıda işleri ile uğraşanların " **Gıda Zehirlenmelerinin ve Gıda Kirlenmelerinin Önlenmesi için Neler Bilmeli ?** " sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Mikroorganizmalar (bakteri ve mikroskopik yaşayan canlılar) heryerdedir. Bazıları faydalı, bazıları zararsız ve bazıları da tehlikelidir. 1 mikroorganizma 24 saat içinde 281 trilyon sayıya ulaşabilir. Mikroorganizmalar vücut sıcaklığında gelişir, yüksek sıcaklıklarda ölür, soğuk ortamlarda gelişmeleri yavaşlar.

Gıda Kirlenmelerini ve gıda Zehirlenmelerini Nasıl Önleyebilirsiniz :

KİŞİSEL HİJYEN ANAHTARDIR !

1. Eğer hastaysanız evde kalın...
2. işe temiz bir vücut ve temiz saçla başlayın
3. Temiz giysiler giyin. Mücevher takılmamalıdır.
4. Eğer ishal, kusma, yara, çiban veya diğer hastalıklardan şikayetçiyse yöneticinize bildirin ve doktora görünün
5. Kesikleri flaster ile kapatın
6. Temiz bir önlük, ceket veya üniforma giyin
7. Saçlarınızı temiz, düzenli ve örtülü tutun, bone ve şapka giyin
8. Mutfak içerisinde sigara içmeyin, yemek yemeyin ve sakız çiğnemeyin
9. Yiyecek veya tabakların yanında öksürmeyin ya da hapşırmayın
10. Burnunuzu kaşımayın veya karıştırmayın
11. Ellerinizi ve kollarınızı sabun, sıcak su ve tırnak fırçasıyla yıkayın, kağıt bir havlu ile kurulayın

- Tuvaleti kullandıktan sonra
- Öksürme ve hapşırmadan sonra
- Temizlik bezi kullandıktan sonra
- Pişmemiş gıdalarla temastan sonra
- Çöp kutularına temastan sonra,
- Gıda hazırlama ünitelerine girmeden önce
- Ellerinizi ne zaman kirlenirse

13. Tırnaklarınızı her zaman kısa, temiz tutun ve tırnak boyası kullanmayın, mücevher takmaktan kaçının . Tırnak araları bakteri yuvasıdır.

14. Parmaklarınızı tabakların ve ekipmanların dışında tutun. Tabakları kenarından, bardakları altından tutun. Kasık, bıçak , çatal

ve fincanları saplarından tutun.

15. Parmaklarınızı yiyeceklerin dışında tutun. Maşa veya ekipman kullanın.

Uygun Depolama ve Soğutma Gıda Kirlenmesini Engellemeye Yardımcı Olacaktır

16. Bütün gıdaları temiz, kuru yerlerde depolayın
17. Yüksek riskli ve kolay bozulabilir tüm gıdaları buzdolabında saklayın
18. Bir buzdolabı 10°C ve 40°C arasında çalışmalıdır. 1 - 4 °C Her gün termometre ile kontrol edin

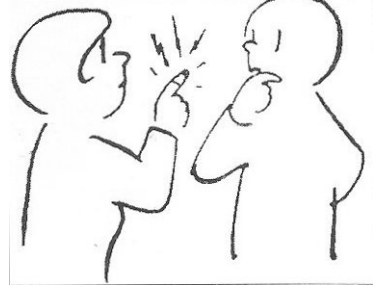
19. Çiğ, pişmiş ve farklı gıdaları birbirinden ayrı tutun
20. Buzdolabını temiz tutun. Herhangi bir arızayı hemen giderin.
21. Gıda maddelerini kapalı saklayın
22. Yiyecekleri buzdolabına koyarken hava dolaşımı için yer bırakın

TEMİZLİK KİRLENMEYİ ÖNLER

23. Kirli tabakları ve ekipmanları yiyeceklerden ve temiz tabaklardan uzak tutun
24. Tek kullanımlık kapları, bardakları, kaşıkları vs. kirlenmekten koruyun ve özel ambalajında saklayın
25. Müşterilerden artan yiyecekleri asla tekrar kullanmayın

Bulaşık Yıkamada İki Lavabolulu Temizleme İşlemi

26. Bulaşıklarda kaba kiri sıyırın ve soğuk sudan geçirin
27. Bol miktarda sıcak su kullanın (~ 60°C) ve doğru miktarda doğru deterjan kullanın
28. Özenle yıkayın. Çatalların dişlerini ve kaşıkların içini kontrol edin , lastik eldiven kullanın
29. Sıcak ve temiz tutmak için sıkça suyu değiştirin
30. Tabakları ve kaseleri dezenfeksiyon işlemi için temiz bir sepete veya basketeye yerleştirin , ikinci bir lavaboya daldırın
31. Dezenfeksiyon için; en az 77°C sıcaklıktaki suda iki dakika durulayın
32. Raf ve basketlerde süzdürme ve kurutma
33. Bez havlu kullanmayın. Kirve mikroorganizmaların yayılmasını önleyin.

34. Depolar temiz, kuru ve kapalı olmalıdır. Toz ve, böceklerden koruyun
35. Bardakları ve kaseleri ağızları kapalı tel basketlerde veya raflarda depolayın
- Gıda Hazırlayıcıları İçin Genel Kurallar**
36. Donmuş çiğ tavuk ve eti yüksek riskli gıdalardan tamamen ayrı yerde çözün. Tam çözünme temeldir.
37. Silme bezi olarak tek kullanımlık kağıt havlu tercih edin
38. Gelen bütün gıdaların sağlık koşullarına uygunluğunu kontrol edin
39. Son kullanım tarih etiketi olmayan veya paslanabilir tenekelerde bulunan veya ambalajı bozulmuş gıdaları kullanmayın ve stoka almayın
40. Farelerin ve haşerelerin varlığını yöneticiye hemen rapor edin
41. Köpek, kedi ve diğer hayvanları mutfaktan uzak tutun
42. Çöp ve atıkların birikmesine izin vermeyin

43. Atık bölgelerini temiz tutun. Bidonların üstünü açık bırakmayın her kullanımdan sonra kapatın.

* Kim. Müh.;
İş Sağlığı ve İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi;(1978-1985)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

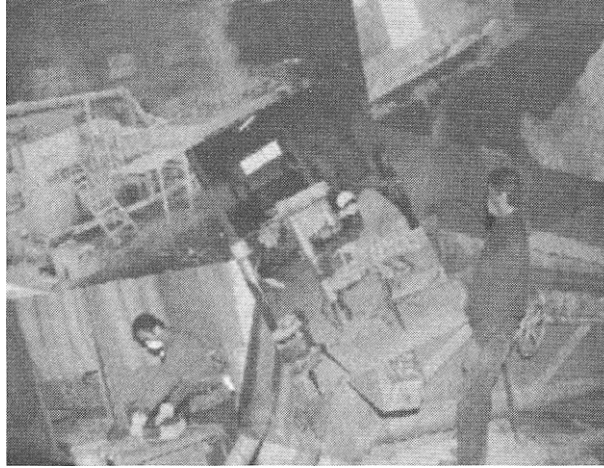
İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Küçük İşletmelerde Güvenli İş Çevresi Gereksinimler ve Yöntemler

Ann-Beth ANTONSSON*

Küçük İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik

Genelde, işletmelerdeki çalışma koşulları, o işletmenin uğraşı alanıyla yakından ilgilidir. Bundan dolayı, yalnızca bir örnek vermek gerekirse, örneğin ofislerdeki çalışma koşulları, dökümhanedekilere oranla daha iyidir. Bununla birlikte, bir çok ülkede, küçük işletmelerde meydana gelen mesleki kaza ve hastalıklar, aynı iş kolunda faaliyet gösteren daha büyük işletmelere oranla daha fazladır. İsveç'te, ölümlü sonuçlanan iş kazalarının % 41'i (1-49 işçi çalıştıran) küçük işletmelerde meydana gelmektedir. Fakat, ölümlü sonuçlanan iş kazalarının %15'inde işyeri büyüklüğü bilinmemesi dikkat çekicidir. Bu küçük işletmeler, özel sektörde çalışan tüm işçilerin % 17,4 ünü istihdam etmektedir. 200 işçiden daha fazla işçi çalıştıran işyerleri ise, tüm iş gücünün %55'i kadar işçi çalıştırmaktadır; buna karşın, bu ölçekteki işyerlerinde meydana gelen ve ölümlü sonuçlanan iş kazaları sadece %11 oranındadır. (1) Küçük işletmelerdeki çalışma koşullarına dikkat edilmesi gereği açıkça görülmektedir.

Küçük ve Büyük İşyerleri Arasındaki Farklar

Küçük işletmeleri büyük işletmelerden ayıran bir çok farktan bazıları aşağıdadır:

- İşyeri hakkında bilgi edinmek daha az zaman alır. Çoğunlukla başka bir sorumluluğu olan bir çalışan bu görevi de (zamanından kısa bir süre ayırarak) üstlenir.
- Çalışma şartlarında karşılaşılabilecek muhtemel kazalar konusuna ve bu koşulların iyileştirilmesi için çok az zaman ayrılır.
- Çalışma koşullarını geliştirmeye yönelik gereksinim duyulabilecek yatırımlar için genellikle pahalı değildir.

- Daha az otomasyonlu işleme tarzları ve daha küçük üretim serilerine sahip küçük çaplı işletmelerde, büyük işyerlerine uygun kontrol önlemleri işe yarama-maktadır.
- Daha basit ve düz örgütlenme şemalarına sahip olan küçük işletmelerde, büyük işyerleri için geliştirilmiş bulunan daha karmaşık bürokratik prosedürler uygun değildir.
- Varolan zaman ve kaynaklar hiçbir zaman üretim talepleri, müşteri talepleri ve ekonomik talepleri karşılayamaz; kişisel ilgi alanları ve mesleki sağlık ve güvenlik konularında yeterli olmaz. Büyük işletmelerde bu konu, farklı sorumlulukları üstlenen değişik insan istihdamıyla bir dereceye kadar çözümlenebilirken, küçük işletmelerde ise, işlerini, gelir kaynaklarını kaybetme veya iş saatlerinin azalması riskiyle karşılaşmamak adına bir veya birkaç işçi, talepler arasındaki uyumsuzlukları kendi başlarına

halletmek zorundadır.

Ayrıca, çoğu kez, gelişmiş ve yaygın bir teftiş gücü mevcut olmasına rağmen, bir çok küçük işletme, çalışma şartları konusunda gerektiği kadar sık teftiş edilememektedir. Böylelikle bir çok küçük işletme, çalışma koşullarını iyileştirme konusunu kolaylıkla "unutuvermektedir".

Küçük İşletmelerde Mesleksel Sağlık ve Güven Desteği Ne Demektir ?

Bu konu özellikle İş Sağlığı Güvenliği Müfettişleri için önem taşır. Çünkü, küçük işletmeler yeterince sıklıkta teftiş edilemediği için, özellikle küçük işletmelere ve sahiplerine yönelik, çalışma koşullarını geliştiren, iyileştiren yöntemlerin yaratılması çok önemlidir.

Aşağıdaki koşullar sağlandığında, küçük işletmelerde iş çevresinin geliştirilmesi daha iyi sonuçlar verecektir:

- Gereken önlemler diğer başka taleplerle destekleniyorsa: İş çevresinde meydana gelecek bir ilerleme, başka sorunları azaltacak veya aynı zamanda başka alanlarda gelişmeye yol açacaksa- bu durumda hem motivasyon yükselecek hem de gelişme gerçekten meydana gelebilecektir.

- Sahip oldukları bilgi düzeyi ve zaman faktörüne göre, küçük işletmelerin aldıkları önlemler gerçekçidir.

Başta İsveç (2) olmak üzere, bir çok ülkede başarılı olan "kontrol listeleri" geliştirilmiştir, iyi bir kontrol listesi, uzmanlara göre değil, anlaşılır bir dil kullanarak, genel sorunlara çözümler de önererek dikkat çekmek üzere hazırlanmış ve çok özel sorunlar yerine üretim akışının farklı aşamalarına ilişkin sorular soran bir listedir.

- Gelenekselleşmiş, sık sık karşılaşılan iş konuları ana tema olarak ele alınır. Bu konular, her firma için çalışma koşullarını geliştirmeye yönelik olmayan genel bilgilerden daha etkilidir. Şu anda üzerinde çalıştığımız kimyasallarla ilgili interaktif bir web rehberi buna iyi bir örnektir. (3)

Küçük İşletmelere Ulaşanlar

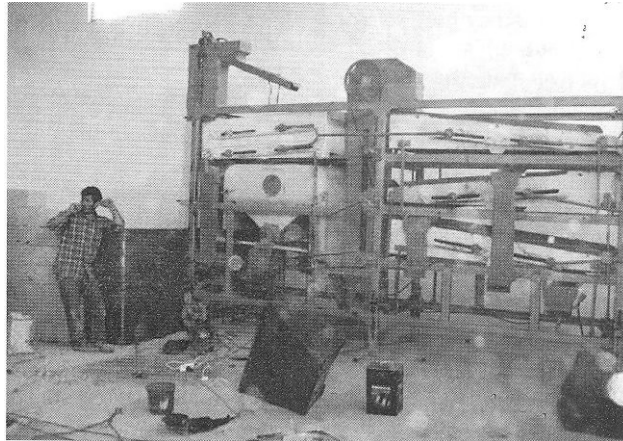
İş müfettişlerinin yaptıkları teftişler, işyerlerinin denetlenmesi ve daha iyi çalışma koşullarına ulaşmak açısından çok önem taşır. Fakat, genelde yüksek risk taşıyan işletmelere önem verildiğinden, geri kalan çok sayıda küçük işletmeyle temasta olan farklı kişilerin de ortaya attıkları sorular, dikkat çektikleri sorunlar üzerinde dikkatle durulmalıdır.

Bunlardan biri, mesleksel sağlık servsidir. Fakat genelde, ufak işletmeler, bu tip servislere bağlı değildir.

Dolayısıyla, ufak işletmelerle mesleki sağlık servislerinin arasındaki ilişkileri geliştirecek programlar yapmak çok önemlidir. İsveç'te, ufak işletmeleri sendikalar adına ziyaret eden Bölgesel

Güvenlik Temsilcileri (BGT) vardır. Bu kişiler firmaları her yıl veya 2 yılda bir kontrol ederler.

İsveç'te ufak işletmelerde çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusu aşağıda adı geçen 3 farklı kurum sayesinde olmuştur. Bunlar: İş Müfettişleri, Mesleksel Sağlık Servisleri ve Bölgesel Güvenlik Temsilcileridir.

Bu kişilerin çabaları sonucu İsveç'te bir çok küçük işletmede çalışma koşulları çok daha iyi düzeylere gelmiştir.

Geleceğe Yönelik Gereksinmeler

Yukarıda adı geçen yöntemler ve kurumlar, çalışma koşullarının sağlık ve güvenlik yönünden iyileştirilmesinde, şimdiye kadar başarılı olmuşlardır. Fakat, koşulların bozulmasını önlemek veya ortaya çıkan farklı sorunları çözmek için de bu çalışmanın sürmesi zorunludur.

Geçtiğimiz 10 yılda, iş çevresi anlam değiştirmiştir. Günümüzde iş çevresinin psiko-sosyal yanına daha fazla ağırlık verilmektedir. Örneğin, işteki huzur, işin programlanması, iş ortamı bu konuların başındadır. Fakat ne yazık ki, yaygın yöntemler ve kurumlar adı geçen konularda çalışmalarına karşın, koşulların iyileştirilmesinde pek başarılı değillerdir.

İsveç'te, deneyerek anladık ki, çalışma koşullarında huzur, ortamın veya programın uygunluğu; sık mazeret izni kullanımını ve yorgunluğu önlemektedir. Aradaki ilişkiyi kurmak her zaman basit değildir. Arada gerçek olsa bile, huzursuz iş ortamı veya uygunsuz programlama her zaman hastalığa yol açmamaktadır. Bunun yanı sıra, yetersizlikler hastalanmış veya becerisi yeterli olmayan işçilerin işe geri dönmelerini zorlaştırmaktadır. Böylece, psiko-sosyal sorunlar, sadece geleneksel iş çevresini değil aynı zamanda küçük işletmelerde çalışan belirli yetenekte işgücü sayısını ve ekonomik harcamaları da etkilemektedir.

Şu anda varolan kurum ve metodlar, gelecekteki küçük işletme gereksinmelerine göre kendilerini uyarlamalıdır:

- Küçük işletmeler nasıl işçilerinin huzur ve mutluluğunu artıracak programlar ve ortamlar geliştirebilirler?
- Küçük işletmeler nasıl daha çekici işverenler olabilirler?

İsveç şu anda gittikçe yaşlanan bir işgücüne sahiptir ve yakın bir gelecekte işgücü açığı ile karşılaşabilir.

İşyerinde huzur, mutluluk ve programlamanın düzeltilmesinde en önde gelen nokta, işçilerin firmaların gelişmesi için katılımını sağlayabilmektir. Bu amaca ulaşabilmenin önündeki engeller ise hem işçi, hem işveren kesiminden kaynaklanmaktadır. Bu amaçlara ulaşabilmenin yolları ise açıktır: işgücünün daha fazla katılımı ile, sadece işteki mutluluk değil, aynı zamanda adı geçen firmaların karlılıkları da artacaktır.

* Çeviren : Yasemin ÜNAL

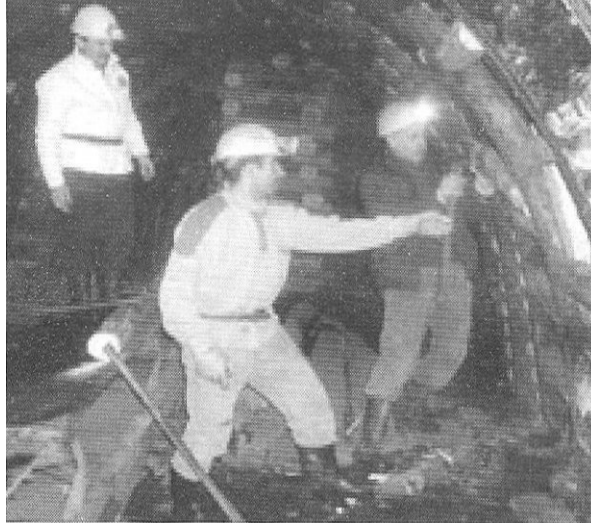
Barents (Newsletter on OHS) Vol. 8 No. 325, 2005

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Maden İşçileri

Gaye BAYCIK*

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Maden İşçileri adlı çalışma, birçok sanayi koluna hammadde ve enerji kaynağı sağlaması nedeniyle kalkınmada büyük öneme sahip olan madencilik sektörü işçilerinin hak ve yükümlülüklerini bireysel ve toplu iş hukuku ile sosyal güvenlik hukuku açısından ortaya koymaktadır.

Madenciliğin ülke kalkınmasındaki önemine karşın bu sektörde çalışan işçiler tüm dünyadaki toplam işgücünün %1'ini oluşturur. 2003 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki toplam işgücünün sadece %1.4'ünü oluşturan 46.605 işçinin madencilik sektöründe çalıştığı belirlenmiştir. Bu kadar az sayıda işçi istihdam edilmesine karşın sektör, ölümle ve ağır yaralanmalarla sonuçlanan iş kazası ve meslek hastalıklarıyla ün kazanmıştır. Nitekim ölümle sonuçlanan maden kazalarında ülkemiz dünya istatistiklerinde ön sıralarda yer almaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı- İş Teftiş Kurulunun 2004 yılının son üç ayında yaptığı "Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Proje Denetimleri" isimli araştırmada 772 işyerinde teftiş yapılmış ve alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemleri bakımından önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, 469 işyerinde işçilerin sağlık raporlarının tutulmadığı; 428 işyerinde düzenli sağlık kontrolleri yapılmadığı; 222 işyerinde çalışma şartlarına ilişkin işçi eğitimi verilmediği, 202 işyerinde çelik burunlu ayakkabı, baret, toz maskesi verilmediği veya verilmiş olsa bile, bunların kullanımlarının denetlenmediği; 145 işyerinde ilk yardım ekibi bulunmadığı; 116 işyerinde havalandırmanın yetersiz olduğu; 122 işyerinde karbon monoksit maskesi olmadan ocakta çalışıldığı gibi birçok önemli eksiklik saptanmıştır. Bu bulgulara bakarak, maden işkolunda, meslek hastalıklarının bu kadar yüksek olmasının şaşırtıcı olamayacağı sonucuna varabiliriz. Kaldı ki, bu sonuçlar daha önce yürütülen bir tez çalışmasında varılan bir sonucu da doğrulamaktadır: işe giriş ve periyodik sağlık muayenelerinin yapılmamış olması, adli tıp aşamasında olguların aydınlığa kavuşmasını zorlaştırmakta; dolayısıyla adaletin yerini bulmasını da engellemektedir(1).

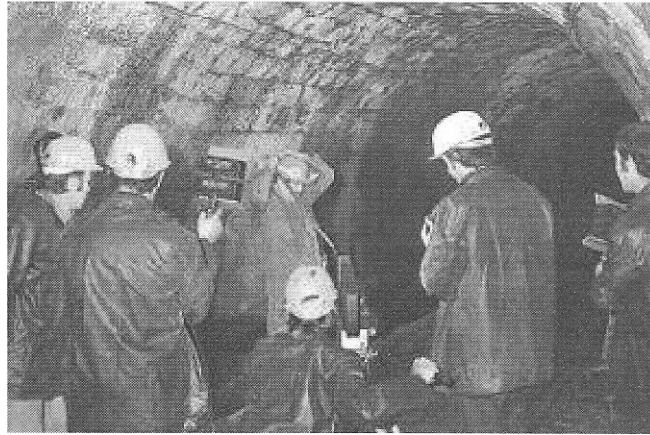
Aynı şekilde çalışma koşullarına ilişkin olarak Dev. Maden-Sen, TMMOB, ÇMO ve TTB tarafından gerçekleştirilen bir eğitim projesi ile özel sektör madenciliğinde çalışma süreleri yasal sınırların üzerinde tutulduğu, fazla çalışılan sürelerle ilişkin ücretler ödenmediği, yıllık ve haftalık izinler verilmediği, sendikal hakların kullanımının engellendiği ve işsiz kalma korkusuyla işçilerin bu uygulamalara karşı çıkamadıkları saptanmıştır (2).

Maden işçilerinin ağır ve yıpratıcı çalışma koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmak, sendika veya işveren tarafından verilmesi gereken eğitimlerin eksikliğini bir ölçüde gidermek ve yukarıda belirtilen olumsuzlukların önüne geçebilmek amacıyla hazırlanan İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Maden İşçileri adlı kitap beş ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde konunun sınırlarının belirlenmesi amacıyla "maden" ve "maden işçisi" kavramlarının çerçevesi,

ulusal metinler yanında uluslararası makalelerden ve yabancı mevzuattan yararlanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak maden işçisi, "Yer altı ve yer üstü maden işyerlerinde 3213 sayılı Maden Kanununda tanımlanan maddelerin çıkarılması sürecinde yer alan herhangi bir aşamadaki iş görme edimini, kamu veya özel kesim işverenlerine, serbest iradesine dayanan iş akdiyle borçlanan ve ağırlıklı olarak beden gücünü kullanan kişi" olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda yer altı ve yer üstü maden işçileri arasında ayırım yapılmamış; ancak yeri geldikçe bazı ayrıcalıkların ve hakların sadece yer altı maden işçileri için hükme bağlandığı da belirtilmiştir. Bunun en açık örneğini kitabın son bölümünde yer verilen özel emeklilik sistemi oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, maden işçilerine ilişkin Dünya'daki ve Türkiye'deki hukuksal gelişmeler tarihsel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Sanayi Devriminden önce ve sonra maden işçileri için çıkarılmış yasalar, iş sağlığı ve güvenliği konusunun uluslararası alana yayılması, maden işçilerine yönelik ülkemizdeki yasal düzenlemeler Cumhuriyet döneminden önce ve sonra olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Böylece, maden işçisinin, bir üretim aracı olarak görüldüğü dönem ile insan sağlığının ön plana geçmesi nedeniyle ortaya çıkan çalışma ortamının iyileştirilmesi çabalarının yer aldığı, bu iki süreç ve bu iki yaklaşım, ayrı ayrı ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde bireysel iş hukuku mevzuatı ile toplu iş sözleşmelerinde maden işçilerine özgü hükümler üzerinde durulmuştur. Bu nedenle iş hukukunun tüm ayrıntılarına girilmemiştir; yalnızca maden işyerleri ve işçileri açısından farklılık gösteren iş akdi kurma özgürlüğünün sınırlarına, işin düzenlenmesine ve özellikle toplu iş sözleşmeleri ile öngörülen asıl ücrete ek ödemelere yer verilmiştir. Bu kapsamda hem İş Kanunu, hem de Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği bakımından kadınların ve 18 yaşını doldurmamış erkeklerin yer altı ve yer üstü maden işyerlerinde çalıştırılmayacağı üzerinde durulmuştur. Bunun gibi İş Kanununun 63. maddesi uyarınca, günlük çalışma sürelerinden sayılan, yer altına inme ve çıkma için geçen sürelerin hangi andan itibaren hesaba katılacağı, bu konudaki toplu iş sözleşmeleri ve Yargıtay kararları da dikkate alınarak belirlenmiştir, işin düzenlenmesi bakımından Postalar Halinde Çalışma Yönetmeliğine ve bu yönetmelik kapsamında yer alan işyerlerinde, çoğu halde uygulanma olanağı olmayan fazla çalışma, telafi çalışması ve denkleştirme esasına dayalı yoğunlaştırılmış iş haftası hükümlerine yer verilmiştir. Öte yandan 6772 sayılı yasada ve toplu iş sözleşmelerinde öngörülen ikramiyeler, yer altı tazminatı, gece zammı, kuru katık bedeli gibi asıl ücrete ek ödemeler belirlenmiştir.

İncelemenin dördüncü bölümünde maden işyerlerinde alınması gereken iş sağlığı güvenliği önlemleri ile iş güvenliği mevzuatına aykırı davranışı nedeniyle işverenin sorumluluğu üzerinde durulmuştur. Ancak anılan mevzuatın dağınık oluşu nedeniyle, bölüm üç paragraf altında incelenmiştir. Bu kapsamda, birinci paragraf, maden işyerlerindeki iş kazası ve meslek hastalığı risklerinin değerlendirilmesine ilişkin olmuştur, ikinci paragrafta işverenin iş sağlığı güvenliği bakımından yükümlülükleri, birinci paragrafta yapılan risk değerlendirmesine koştur olarak belirlenmiştir, işverenin bu konudaki yükümlülüklerini düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu ve bu yasaya dayanılarak çıkarılan yönetmelikler genel nitelikte hükümler içerdiklerinden, işverenin alması gereken önlemler belirlenirken yasanın geçici 2. maddesi nedeniyle yürürlükten kaldırılan tüzük ve yönetmeliklere de *yol gösterici kurallar* olarak yer verilmiştir. Bunun nedeni olarak, işverenlerin almaları gereken önlemler bakımından İş Kanununun 77. maddesinde hükme bağlanan "iş sağlığı ve

güvenliği açısından gerekli olma" ölçütü gösterilmiştir, işverenin sorumluluğunun da incelendiği üçüncü paragrafta idari ve cezai yaptırımlar yanında iş kazası veya meslek hastalığından dolayı açılan tazminat davalarında yapılan zarar tespiti ve tazminat hesaplarının maden işçilerine özgü farklılıkları üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın son bölümünde ise, sosyal güvenlik hukuku mevzuatında yer alan maden işçilerine yönelik ayrıcalıklı düzenlemeler incelenmiştir. Bölümün ilk paragrafında, maden işçileri için öngörülen özel emeklilik koşullarına, itibari hizmet sürelerine ve yaşlılık aylıklarının hesaplanmasına ilişkin konular üzerinde durulmuş ve bunlara ilişkin yargı kararları değerlendirilmiştir. Özellikle karma çalışma yapan, diğer bir deyimle belirli bir süre münavebeli, belirli bir süre daimi işçi statüsünde çalışanların özel emeklilik koşullarından ve itibari hizmet sürelerinden nasıl yararlanacakları yargı kararları da dikkate alınarak incelenmiştir. Aynı paragrafta yurt dışı hizmet borçlanması veya hizmetlerin birleştirilmesi suretiyle yaşlılık aylığına hak kazanmak isteyen maden işçisinin itibari hizmet sürelerinden yararlanıp yararlanamayacağı yine yüksek mahkemenin verdiği kararlarla birlikte ele alınmıştır. Burada özellikle 2147 sayılı ve 3201 sayılı yasalarla sosyal güvenlik sözleşmelerinin uygulama alanlarının farklılığı ve dolayısıyla bunların aynı anda bir uyumsuzluğa uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bölümün ikinci paragrafında sadece belirli işyerlerinde çalışan maden işçilerini kapsamına alan Amele Birliği tarafından yapılan yardımlara yer verilmiştir. Bölümün son paragrafında ise, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu tasarısındaki düzenlemeler maden işçileri açısından değerlendirilmiştir.

Ülke sanayiinin bağımsızlığı ve kalkınması için önemli bir yere sahip olan madencilik sektöründe ağır ve yıpratıcı koşullarında çalışan maden işçilerinin çalışma mevzuatından ve toplu iş sözleşmelerinden kaynaklanan hak ve yükümlülükleriyle sektör işverenlerinin yükümlülüklerini ve sorumluluğunu belirleyen, madencilik işkolunda faaliyet gösteren sendikaların imzaladıkları toplu iş sözleşmesi hükümlerine, yeri geldikçe değinen ve özellikle iş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle açılan tazminat davalarında alınması gereken önlemler bakımından bir değerlendirme yapılmasını sağlayan kitabın tüm ilgililere bir başvuru kaynağı niteliği taşımasını umut ediyoruz.

Kaynakça

1. Baycık G.: İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Maden İşçileri, Şubat 2006 Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, Ankara.
2. Günay Y.: Adli Tıp Açısından.....Yayınlanmamış Tez Çalışması, Gazi Üniversitesi İş Kazalarını Önleme ve Araştırma Enstitüsü..... Ankara.
3. Dev Maden Sen araştırması.

VAKIF HABERLERİ

En Büyük Bayram Bu Bayram

**Bugün 23 Nisan,
Neşe doluyor insan....
En büyük bayram bu bayram
Herkes kutlu olsun**

Eğer bugün bir bayram ilan edilmek gerekseydi, acaba çocuklara adanır mıydı? Hiç sanmıyoruz. Eğer Atatürk, TBMM kuruluşu gibi, yeni bir çağı açan ilk adımı, çocuklara armağan etmeseydi; bugün, "dünyadaki ilk ve tek çocuk bayramını biz kutluyoruz" gibi övünme olanağımız da olmayacaktı. Bunu kanıtlara iki yönetim felsefesindeki fark ile açıklayabiliriz. Cumhuriyetin kurucu kuşağı, Osmanlı'dan İstanbul'da saray çevresi dışında bir yıkıntı devralmıştı. Anadolu köyleri yoksulluktan kırılıyordu. Ordunun her sefere çıkışında, asker toplamak için hatırlanan köylü, sonunda yurdunu savunmak için de varını yoğunu ortaya koymuştu. Ama yoksuldu, cahildi ve "efendi" olması gerektiğinden haberdar değildi.

Yapılan büyük değişim ve atılım, devrimler, bir yandan bu temel sorunlarla başetmeye çalışırken, bir yandan da sürdürülebilirlik sorunu ile karşı karşıyaydı. Zaten hem nitelik ve hem de nicelik yönünden kısıtlı olan insangücü ömrünü tüketince ne olacaktı? Eldeki insangücünün soluğu, devrimleri geliştirmeye yetecek miydi? Tek çare, yeni ve çağdaş değerleri benimsemiş, devrimleri sürdürecektir bir kuşak yetiştirmekti. Türkiye'nin geleceği çocuklara ve gençlere bağlıydı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında çocuğa verilen değer çok yüksekti; çünkü onlardan toplumun beklentisi de çok yüksekti. Ya bugün? En seçkin gençlerimiz yurt dışında öğrenim olanağı ya da iş olanağı bulduğunda, bile sevinir hale geldik; "Çocukcağız kendini kurtardı" diye. Toplumsal sorumluluk, yerini günü birlik yaşantılara ve hedeflere bıraktı. "Bugünün işini yarına bırakan, onu da öteleyen" o kadar çok ki. Çocuğa verilen değer ne? Çocukları düşünen kim?

Cumhuriyetin kurucu kuşakları, tüm yaptıklarını çocuklara emanet ederken, onları ülkeyi ileri götürecek birer nefer gibi görürken; boş durmuyordu. Çocuk sosyal politikası ya da çocuk refah politikası olarak niteleyebileceğimiz, bütünsel çalışmalar içerisindeydiler. Cumhuriyetin kuruluşunda, çocuk sosyal politikasının üç önemli aracı ortaya konulmuştur:

- 1) Çocuk Esirgeme Kurumu
- 2) Köy Enstitüleri
- 3) KİT'lerin Çırac Okulları.

Her üçü de Cumhuriyetin Anıt Kurumlarıydı. Çocuk Esirgeme Kurumu, bir sivil toplum kuruluşuydu. Devletin, bu kuruma katkısı yıllık bütçesinin %20'sini geçemiyordu; ama çalışmasına kolaylık sağlıyor ve en önemlisi onun işlevini "yüce'leştiriyordu. Çocuk Esirgeme Kurumu da, yalnızca savaşlardan, yokluktan ötürü kimsesiz kalmış çocukların değil, tüm çocukların esirgenmesi için politikalar oluşturuyor; hizmetler sunuyordu. Bu kurum Vakkı'nın yeni yayınlamaya başladığı, "Cumhuriyetin Anıt Kurumları" dizisinde incelemiştik.

Bu kez, Vakıf olarak, "KİT'lerin Çırac Okullarını" mercek altına alıyoruz.

Sayın **Taner Akınar**'ın titiz ve zorlu çalışması, hem bize bu Kuruma egemen olan yaklaşımı gösterdi, yapılanları öğretti; hem de bunlara uygulanan zulmü gözümüzün önüne serdi. Anladık ki, Cumhuriyetin Anıt Kurumları, kurucu kuşağın ebediyete göçmesinden sonra, göçertilmeye çalışılmış. Onlarla birlikte tarihin derinliklerine gömülmeye çalışılmış; sonunda da başarılmış.

Mutlaka bu kitabı okuyacak, bir çok ders çıkaracaksınız. Ama burada dikkatinizi çekmek istediğimiz bir nokta var. O da Cumhuriyetin Kurucu Kuşağı'nın çalışan çocuklar olgusuna yaklaşımı ile bugün Türkiye'nin çalışan çocuklara yaklaşımı arasındaki derin fark. İşte çocuğa verilen değer arasındaki derin uçurum bu konuda da kendisini gösteriyor.

Yıl 1937. Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) birer birer kurulmaya başlanmış. Çok az sayıda ustamız ve yetişmiş insan gücümüz var. Yarın bu kurumları bırakacağımız, ülkenin sanayiini teslim edeceğimiz çocukların ve gençlerin, birer

teknik insan olarak yetiştirilmeleri için ne yapmalıyız? Bu sorunun yanıtını, yine toplumla birlikte ve toplum içinde bulmaya çalışmışlar. Bu ödevi, teknik insangücünün en yoğun olarak bulunduğu KİT'lere vermişler. KİT'ler kendi yapıları içerisinde birer çırac okulu kuracaklar ve yarın kendilerini sürdürecektir olan ustalarını yetiştirecekler. Ama nasıl? Küçük yaşta onları sömürerek, küçük bedenlerini tehlikeye atarak ve çocukluklarını yaşamadan erişkin olmalarını bekleyerek değil. Başlarında öğretmenleri, önce sabah kahvaltılarını yapacaklar (belki kahvaltı etme olanağı bulamamışlardır diye). Ardından derslikte, derslerini görecekler; öğleden sonra atölyeye yine öğretmenlerinin gözetiminde incek ve uygulamayı görecekler. Üretime katılmak yok. Ama üretimde çalışan işçilerin tüm sosyal haklarından yararlanarak.

Bugün ülkemizde 250.000'in üzerinde kayıtlı çırac var. Bu çocuklar, haftanın bir günü "Mesleki Eğitim Merkezlerinde (eski adıyla çıraclık eğitim merkezleri) eğitim görüyorlar; haftanın geri kalan 5-6 gününde işyerlerinde korumasızca ve işçi gibi çalışıyorlar. Kendilerine yasa gereği öğrenci deniyor; ama yaptıkları işe bakarsanız, üretimin tam ortasındalar. Üstelik işçilerin yararlandıkları sosyal haklardan yararlanmadan (Anımsarsanız, çıracların yıllık ücretli izinleri ile ilgili yaptığımız araştırma, onların tatil bile yapamadıklarını

ortaya koymuştu).

Nerede ocuęun değeri? Nerede bugün yaptıklarımızı emanet edeceğimiz çocuklara duyulan sevgi ve saygı... Yoksa onlara emanet edeceğimiz bir şeyin kalmayacağı varsayımıyla, bir mirasyedi gibi, elimizdekiler! har vurup harman mı savuruyoruz? Kendimize gelelim.

"KiT'lerin ırac Okulları" kitabını büyük emeklerle ve özveriyle oluşturarak bize, bunları düşündüren, Taner Akpınar'a çok teşekkür ediyor; KiT'lerin ırac okullarının emektarlarının anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

VAKIF HABERLERİ

Küçük Sevinçler Bulmalıyım

Yıllar önceydi, 12 Eylül Askeri Darbesinin topluma yaşattığı sıkıntıların derinleştiği bir dönemde, **Deniz Türkali**, bir tiyatro oyununda "küçük sevinçler bulmalıyım" diyordu. Çevresindeki yanlışlıkları, karamsarlık verici tabloyu tanımlıyor, sonra da "**ben yaşamak zorundayım, onun için yaşamımda küçük sevinçler bulmalıyım**" diyordu. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı çevresinde, gönüllülerin canla başla yürüttükleri çalışmalar bize bunu anımsatıyor. Türkiye, 1919'lardaki "**vaziyet-i umumîye**" benzer, ağır koşulları ve umutsuzlukları yaşıyor; bu ortam içerisinde, atılan her olumlu adım ve her insancıl girişim, hepimizde "**küçük sevinçler**" yaratıyor. Bu duyguyu yaşatanlara teşekkür ederiz (Ama bununla yetinemeyiz).

TARİHE İZ BIRAKMAK

4.Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması sonuçlandı. Her bir fotoğraf, tarihe birer iz bıraktı. Onyıllarca sonra yeni kuşaklar dönüp baktığında, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin nerelerden geçtiğini görecektir. Tıpkı bizim bugün Kurtuluş Savaşı'nı veren insanlarımızın yaşadıkları güç koşulları ve olanaksızlıkları öğrenip de içimizin "cızz" ettiği gibi, onlar da üzülecekler. Borçlu olduklarımızı tıpkı bugün bizim sevgi ve şefkatle andığımız gibi anacaklar. Ama şunu da söyleyecekler: "Genç Türkiye Cumhuriyeti, büyük sanayi devriminde olduğu gibi, küçücük çocukları "vahşi" kapitalizmin çarklarında öğütmemiş; kuşakları kesintiye uğratmamış; onları yüzlerini karartsa da geleceklerini karartmamış.

Bize bunları düşündüren, gelecek kuşaklara da kimbilir neleri düşündürecek olan fotoğraf

Ödül ve Sergilenmeye Değer Görülen Fotoğraflar
(Renkli)

Sanatçı

Birincilik	Zeki Akakça
İkincilik	Sebahattin Özveren
Üçüncülük	Fehmi İçyer
Vakıf Özel	Derya Kılıç
Mansiyon	Bülent Pirinççi Reha Bilir Yavuz Yaman

sanatçılarına, bu yıl da, bizi yalnız bırakmadıkları için teşekkür ediyoruz. Onları titiz ve özenli bir çabayla değerlendiren Seçiciler Kurulu'muzun seçkin üyelerine (**Ozan Sağdıç, Mehmet Arslan Güven, Adnan Polat, Erol Karaca**) teşekkür ediyoruz.

Bu yıl fotoğraf albümünü yayınlama zamanı. Bilindiği gibi yarışmada ödül ve sergileme alan yapıtları ikişer yıllık gruplar halinde albüme topluyoruz. Bu kez albümümüzün ve yarışmamızın sponsorluğunu **DenizBank** üstlendi. Sosyal sorumlulukla bu konuya yaklaştıkları için kendilerine teşekkür ediyoruz.

Yarışmada ödül ve sergileme kazanan fotoğraf sanatçılarımızı kutluyoruz: Bu yıl, yarışmaya gönderilen 42 yarışmacının **85 siyah beyaz** ve **175 renkli baskı fotoğraf** çalışması değerlendirildi. 38 yarışmacının 14 adet çalışması ödüle değer görüldü. 34 adet siyah-beyaz, 66 adet renkli baskı çalışma sergilenmeye değer görüldü.

Yarışmada ödül ve sergileme kazanan çalışmalarını, 1-7 Mayıs 2006 tarihleri arasında Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde (Kavaklıdere - Ankara) ve bu tarihten sonra da internet sitemizde (www.fisek.org.tr) izleyebilirsiniz. Yarışmanın finansmanına katkıda bulunan ve fotoğraf albümünün basılmasını üstlenen **DenizBank&** ve Sayın Genel Müdür **Hakan Ateş'e** teşekkür borçluyuz. Bize sergi mekanı olanağını sunan Çankaya Belediye Başkanı **Prof. Dr. Muzaffer Eryılmaz'a**; web sitelerimizi büyük bir titizlikle hazırlayan ve güncelleyen bilişim grubumuza (Doruk Fişek, Didem Kamoy, Ekin Meroğlu) teşekkür ederiz.

Ödül ve Sergilenmeye Değer Görülen Fotoğraflar
(Siyah- Beyaz)

Sanatçı

Birincilik	Uğurhan Betin
İkincilik	Yavuz Yaman
Üçüncülük	Nezihe Esen Gök
Vakıf Özel Ödülü	İbrahim Aysıl
Mansiyon	Ahmet Deniz Taylan Gizem Özer Sebahattin Özveren

2006, Renkli baskı **1. ödül**

"*Yorgun kız* / Zeki AKAKÇA

2006, Siyah-beyaz baskı **1. ödül**

"*Ahlat'ın çocuk çobanları* / Uğurhan BETİN

2006 Renkli baskı **1. ödül** " *Yorgun kız* / Zeki AKAKÇA

2006, Siyah-beyaz baskı **1. ödül** " *Ahlat'ın çocuk çobanları* / Uğurhan BETİN

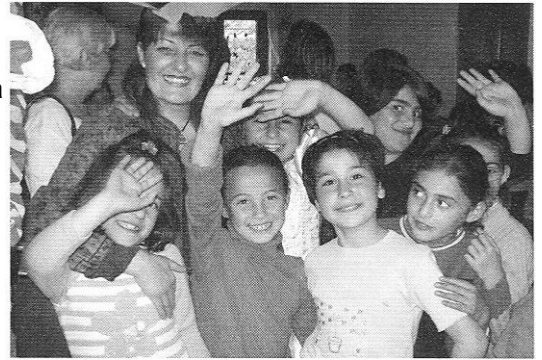
VAKIF HABERLERİ BOZTEPE'NİN GENÇ KIZLARI

Boztepe, Ankara'nın Türközü semtinde bir mahalle. **Genç Kız** Evi'miz bir yılını doldurdu ve iki çetin kış geçirdi. Ama kış koşullarından daha çetin olanı, özenle kurulmuş bir çarkı her gün aynı titizlikle ve gülyüze döndürmek. Çok özveri istiyor.

Kültürel erozyonun alıp yürüdüğü, gelirin nasıl elde edildiğinin önemsenmediği ama yüceltildiği bir ahlaki erozyon ortamında, genç kızlara farklı değerler aşılama çalışıyoruz. Bunun zorluğuna, hem genç kızlarımız ve hem de onlara katkıda bulunmaya çalışan gönüllülerimiz yakından tanık. Ama bu zorluklar yaşanmadan ve yansıtılmadan, hiç bir sloganın, hiç bir düşün yaşama şansı yok. Bize kattıkları için, hem genç kızlarımıza, hem gönüllülerimize (**Jale Şengül, Nermin Küçükturan, Oya Fişek, Yasemin Alpan, Esra Önder, Özlem Tezer**) sonsuz teşekkürler.

Bir kere, toplumda eğitime ve eğiticiye verilen değer kendisini okul yaşantısında büyük bir ağırlıkla hissettiriyor. **"Okuyup da ne olacak"** yollu caydırmalardan tutun da, eğitimcilerin coşkusuzluğuna kadar, toplumun değer yargıları etki edebiliyor. Öte yandan, başta belediyelerin yoksullara karşılıksız yardımları olmak üzere, hazır almaya ve yaşamını en düşük düzeyde "günübirlik" sürdürmeye alışmış ana-babaların oluşturdukları kayıtsızlık çok önemli bir etmen... Bu günübirlik yaşayamaya alışma, yarını düşünmeme, çocukların yarınına olan ilgiyi de düşürüyor; sorumsuzluğu artırıyor. Toplumda kestirme yolları ve kolaycılığı besleyen o kadar çok mekanizma var ki... Buna karşın, birey olduklarını hissetmek, çocuklara ve gençlere, zorlu ve uzun bir yol çiziyor. Sonuna kadar gidebilecekler mi? Aileleri, bu yolun belli bir aşamasında, onların yolunu değiştirecek mi? (Evlendirecek mi?) Günübirlik yaşam, aynı zamanda kuralları da, aklına estiği dakikada koymayı ve değiştirmeyi getiriyor. Bu ise, kendini zora sokacak kurallar yerine eğlenceyi ve kural-dışılığı besliyor. Bu ve daha bir çok sorunla yüzyüze, genç kız evinde, ilk günkü coşkuyla çalışıyoruz. Kızlarımız da büyük bir ilgiyle ve çabayla, kaybolanların yerini daha alt sınıflardan gelenlerle sürekli besleyerek sürdürüyorlar. Gönüllülerimiz de, ilgiyle, sevgiyle ve

yarının dünyası için onları donatarak Boztepe'nin yollarını adımlıyorlar.

TRT RADYOLARI VE VAKIF

Değişik tarihlerde, değişik programcılarının çağrısıyla, TRT Ankara Radyosu'nun **"Kuşa Kuşu"** ve TRT Diyarbakır Radyosu'nun **"Sivil Hayat"** programlarına, TRT-TV2 **"Umuda Yolculuk"** programına konuk olduk. Bir yandan çocukların ve özellikle çalışan çocuklarını durumunu konuştuk; bir yandan Vakfımızın etkinliklerini anlattık. Bu alanda emeklerini ortaya koyan gönüllü insanların arttığı oranda,

paylaşılan yükün azalacağını, paylaşılan nimetin artacağını anlatmaya çalıştık. TRT programcılarının, spikerlerinin ve teknisyenlerinin bize gösterdiği ilgi ve destek çok önemli. Bu yaklaşımları, hem bizim yakıtımız ve hem de topluma düşüncelerimizi ulaştırmanın yolu olarak görmek gerek. Kendilerine ilgi ve desteklerinden ötürü çok teşekkür ederiz.

VAKIF HABERLERİ

Güvenlik Kültürü

"Bana Bir Şey Olmaz..."

A. Gürhan FİŞEK**

agf at fisek nokta org nokta tr

İşyerlerinde en çok duyulan sözcüklerden biri, "**bana bir şey olmaz**"dır. İnsanlar kötü sonuçlarla karşılaşmayı kendilerine hiç yakıştırmazlar. Bu doğaldır. Ama ne yazık ki, bu bakış açısı, tehlikeleri önlemeye yetmiyor.

Tehlikeleri önleyebilmek için, önce tanımak gerekir. Sonra da gerçekleşmemesi için ne yapmak gerektiği düşünülmelidir, iş yasamız, bunun bir işveren ödevi olduğunu yazmıştır. Önlem almayan işverenlerin hiçbiri "Ona bir şey olmaz" gerekçesinin arkasına sığınmaz. Buna karşın, kendilerinden, yasa gereği, alınan önlemlere uyması beklenen işçilerden bu söz sıkça duyulur. "Neden bu önleme uymuyorsun?" diye sorulduğunda, "Bana bir şey olmaz" sözü dilinin ucundadır.

Yapılan iş kazası araştırmaları, riskle karşılaşan her 300 kişiden birinin kazaya uğradığını ortaya koymuştur.

Demek ki, her 300 kişiden birine "**bir şey oluyor**"; o kendisine kondurmasa da.

Ama bir de şöyle düşünelim: Kendisi 299'ncü kişi olabilir ve hemen arkasından çok sevdiği bir arkadaşı ya da yakını geliyor olabilir. O zaman, "**ona bir şey olacak**"tır.

Bu kaza araştırmasının sonucuna şöyle de bakılabilir: Bir kişi yaşamının bir döneminde, 300 kez karşı karşıya kaldığı risklerden biri dolayısıyla yaralanır. O zaman "**bana bir şey olmaz**" diyenlere, bir sayaç takmak gerek; kıl-payı atlattığı kazaları saymak için.

"**Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar, üçüncüsünde yakalanır.**" (Acaba o da mı "**bana bir şey olmaz**" diyerek sıçırıyordu). Sanırız atalarımız bütün bu dillendirdiklerimizi, daha önceden görüp duymuşlar ki, çekirgelere benzeterek bu atasözünü söylemişler. Herhalde her gün işe başlayan bir çalışana on kez deftere şu sözleri yazmasını istemeliyiz: "**Bana bir şey olmaz diyenlere söyle: Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar,**

ama üçüncüsünde mutlaka yakalanır".

Kazaya uğrama olasılığı, yalnızca işyeri ile sınırlı değildir. Gözümüzü açtığımız ve yataktan kalktığımız dakikadan, gece göz kapaklarımız kapanana kadar, her yanımız risklerle doludur. Bu yaşama sarılmamızı engellemiyor, ama gözü kapalı yaşamının da gereği yok. Hem kendimiz ve hem de eşimiz, çocuklarımız için kaygı duymalıyız. "**Bana da onlara da bir şey olmaz**" diye düşünmek, ne güzel bir dilek. Ama onu gerçek kılmak için çok çalışmamız gerek. Önce de kafamızda kurguladığımız ve kendimize aşıladığımız yanlış tutum ve davranışları aşmamız gerek.

"**Güvenlik kültürü**" dedikleri işte bu.

BULMACA
Tehlikeyi tanıyalım
Çuval Yığınının Boşaltılması

Mustafa TAŞYÜREK

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Durum: işçiler sevk edilmek üzere çuval yığını boşaltıyorlar (çuvalların her biri 30 kg). İşçinin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz?

Neler Olabilir ?

1. İşçinin üzerinde durmakta olduğu yığın devrilebilir ve işçinin düşmesine yol açabilir.
2. İşçi çuvalı yığının üstünden değil arasından çekiyor.Yığın devrilebilir ve işçi çuvalların altında kalabilir.
3. İşçinin eli kayabilir ve düşebilir.
4. Yığın işçinin üzerine devrilebilir.
5. İşçi inmek için yığının tepesinden atlamak zorunda kalacağı için yaralanabilir.
6. İşçilerin fizyolojik yapısı uygun değilse bel incinmelerine neden olabilir.

Ne yapılmalı?

(Yanıtı 9. sayfada)